Berenschot

RAPPORT

Jeugdhulpgebruik en aanpalende domeinen

Literatuuronderzoek naar factoren buiten het domein van de jeugdhulp die samenhangen met jeugdhulpgebruik

78623 | Intern vertrouwelijk | 30 september 2026

Jeugdhulpgebruik en aanpalende domeinen

Literatuuronderzoek naar factoren buiten het domein van de jeugdhulp die samenhangen met jeugdhulpgebruik

30 september 2026

Inhoudsopgave

1. Samenvatting 4

2. Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Centrale vraag 5
1.3 De brug tussen welbevinden en jeugdhulpgebruik 6
1.4 Het onderzoek 6
1.5 Begrippenkader 7

3. Methodische verantwoording 9
2.1 Onderzoeksopzet 9

4. Bevindingen per domein 12
3.1 Bestaanszekerheid 12
3.2 Onderwijs 16
3.3 Gezinscontext 19

5. Bevindingen literatuuronderzoek 23
4.1 Bevindingen literatuuronderzoek 23
4.2 Duiding en verklaring van bevindingen 24
4.3 Expertvalidatie 26

6. De vertaling van onderzoek naar beleid 28
5.1 Prioritering van handelingsperspectieven 28
5.2 Hoe doe je dit goed? 30

7. Bronnen en bijlagen 32
Bijlage 1. Lijst van geselecteerde literatuur met relevante empirische data 32

Samenvatting

Aanleiding

Het gebruik van jeugdhulp is de afgelopen jaren sterk gestegen. Tegen deze achtergrond heeft het ministerie van VWS laten onderzoeken welke factoren buiten het jeugddomein samenhangen met het gebruik van jeugdhulp en welke aanknopingspunten deze kennis biedt voor beleidskeuzes. Het onderzoek richt zich op drie domeinen: bestaanszekerheid, onderwijs en, aanvullend, gezinscontext.

Wat hebben we onderzocht?

Het onderzoek brengt op systematische wijze beschikbare empirische kennis bijeen over de samenhang tussen jeugdhulpgebruik en factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de sterkte van de gevonden verbanden, mogelijke verklarende mechanismen en aanwijzingen voor causaliteit. De bevindingen zijn vervolgens geduid met interne en externe experts en vertaald naar beleidsgerichte conclusies en handelingsperspectieven.

Wat laat het onderzoek zien?

De belangrijkste bevinding is dat er duidelijke en consistente samenhang bestaat tussen factoren in de drie onderzochte domeinen en het jeugdhulpgebruik. Binnen het domein bestaanszekerheid komen armoede, problematische schulden, werkloosheid, uitkeringsafhankelijkheid en een lage sociaal-economische positie relatief vaak voor bij gezinnen waarvan kinderen jeugdhulp ontvangen. Binnen de gezinscontext hangen onder meer scheiding van ouders, psychische problemen van ouders, verslavingsproblematiek en justitiecontacten samen met een grotere kans op jeugdhulpgebruik. Voor onderwijs worden vooral speciaal onderwijs, schoolverzuim, thuiszitten en knelpunten in de aansluiting tussen onderwijs en zorg in verband gebracht met jeugdhulpgebruik.

De gevonden verbanden zijn echter niet zonder meer causaal te interpreteren. Factoren komen vaak gelijktijdig voor, beïnvloeden elkaar onderling en werken via verschillende mechanismen door. Hierdoor is de zelfstandige bijdrage van afzonderlijke factoren moeilijk vast te stellen.
De beschikbare literatuur biedt vooral inzicht in factoren die samenhangen met problemen en ondersteuningsbehoeften De mechanismen die deze factoren uiteindelijk vertalen naar feitelijk jeugdhulpgebruik blijken hier echter in beperktere mate uit. Tegelijkertijd laat de literatuur zien dat deze factoren vaak samen voorkomen en elkaar versterken. Jeugdhulpvragen ontstaan geregeld in situaties waarin sprake is van multiproblematiek; waarbij problemen op verschillende levensdomeinen elkaar beïnvloeden. Hierdoor is het moeilijk om de invloed van afzonderlijke factoren los van elkaar te beoordelen.

Wat kunnen we niet vaststellen?

Het onderzoek maakt duidelijk dat de beschikbare kennis zich vooral richt op het ontstaan van problemen en ondersteuningsbehoeften. Er is aanzienlijk minder onderzoek gedaan naar de wijze waarop deze ondersteuningsbehoeften leiden tot feitelijk jeugdhulpgebruik. Juist daarbij spelen ook toegang, professionele beoordeling, beschikbaar aanbod, uitvoeringskeuzes en alternatieven in de leefomgeving een rol. Het onderzoek biedt hierdoor geen sluitende verklaring voor de ontwikkeling van het jeugdhulpgebruik en wijst ook geen afzonderlijke beleidsmaatregel aan waarvan bewezen is dat deze leidt tot minder jeugdhulpgebruik.

HOOFDSTUK 1

Inleiding

Dit rapport bevat een literatuurverkenning en een beleidsadvies, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VWS. Het onderzoek brengt de wetenschappelijke studies en beleidsstudies samen met empirische data over de samenhang tussen jeugdhulpgebruik en factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext. De relevante bronnen zijn geselecteerd en gewogen om vast te stellen welke verbanden zijn onderbouwd in de literatuur. De uitkomsten van deze verkenning en expertfeedback zijn vervolgens vertaald naar beleidsaanbevelingen.

1.1 Aanleiding

Het jeugdhulpgebruik is de afgelopen jaren sterk gegroeid, van ongeveer 4% in 2000 naar 14% in 2024.(1) Binnen de Hervormingsagenda Jeugd werken Rijk, gemeenten, aanbieders, professionals en vertegenwoordigers van jongeren en ouders aan verbetering van de jeugdhulp en aan een financieel houdbaar stelsel.(2) De agenda richt zich onder meer op het voorkomen van onnodige jeugdhulp, het verduidelijken van de reikwijdte van de Jeugdwet, stevige lokale teams, passende specialistische hulp en betere samenwerking met aanpalende domeinen. Daarnaast lopen landelijke, regionale en lokale ontwikkelingen rond de pedagogische basis, toegang, onderwijs en zorg, bestaanszekerheid en gezinsgerichte ondersteuning. Het onderzoek vindt daarmee plaats in een veld waarin al veel kennis is ontwikkeld, programma's zijn gestart en adviezen zijn uitgebracht. Deze ontwikkelingen worden binnen dit onderzoek niet systematisch beoordeeld of geëvalueerd, maar vormen wel een belangrijke context voor de duiding van de bevindingen.(3)

Ondanks langdurige inzet om de toename van jeugdhulpgebruik te begrijpen en te beïnvloeden, wordt nog beperkt grip ervaren op de factoren die bijdragen aan het gebruik van jeugdhulp en op de mogelijkheden om dit gericht te beïnvloeden. De Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd heeft daarbij gewezen op het belang van omstandigheden buiten de jeugdhulp, waaronder bestaanszekerheid, onderwijs en de gezinscontext.(4)

Tegen deze achtergrond heeft het ministerie van VWS opdracht gegeven om de empirische kennis over deze domeinen systematisch bijeen te brengen, te wegen en op basis hiervan te adviseren. Dit rapport vormt een feitenbasis voor een gesprek van het ministerie van VWS met andere departementen binnen het Rijk.

Het onderzoek richt zich dus op een afgebakend deel van het vraagstuk: de empirisch onderzochte relaties tussen jeugdhulpgebruik en factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext.

1.2 Centrale vraag

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:
Welke aanpalende domeinen worden in de (inter)nationale (wetenschappelijke) literatuur in verband gebracht met de vraag naar jeugdhulp, waarbij wordt gekeken naar onderwijs, bestaanszekerheid/schuldenproblematiek en gezinscontext?

De rapportage beantwoordt de volgende deelvragen in de bevindingen van het literatuuronderzoek, de duiding daarvan en de beleidsgerichte advisering.

1. Welke samenhang is in deze literatuur aangetoond tussen (beleids)ontwikkelingen in deze domeinen en jeugdhulpgebruik? In hoeverre zijn er aanwijzingen voor causale verbanden?
2. Wat zijn recente/relevante ontwikkelingen en beleidskeuzes binnen de aanpalende domeinen en de gevolgen daarvan voor de jeugdhulp? Zijn er aanwijzingen dat beleidsmatige keuzes of investeringen/bezuinigingen in aanpalende domeinen hebben geleid tot lagere/hogere instroom (of uitgaven) in de jeugdhulp?

(1) NJi. (z.j.). Cijfers over jeugdhulp.
(2) Rijksoverheid. (2023). Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028: Op weg naar een duurzaam jeugd(zorg)stelsel voor kind en gezin.
(3) Rijksoverheid. (2023). Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028: Op weg naar een duurzaam jeugd(zorg)stelsel voor kind en gezin.
(4) Deskundingenraad. (2025). Groeipijn – advies Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd.

3. Welke aandachtspunten binnen deze ontwikkelingen zijn relevant om de vraag naar/het gebruik van jeugdhulp te voorkomen/verminderen?
4. Zijn er uit deze inzichten concrete handvatten af te leiden om deze samenhang in de zorgverlening, in het beleid en in de besluitvorming beter te borgen en de vraag naar jeugdhulp te voorkomen?
5. Welke kennislacunes bestaan er nog en welke beperkingen kent het bestaande onderzoek ?

Deelvragen 1 tot en met 3 worden voornamelijk beantwoord in de literatuurverkenning van dit onderzoek in hoofdstuk 3 en 4. De deelvragen 4 en 5 worden voornamelijk beantwoord in de beleidsgerichte advisering in hoofdstuk 5. Paragraaf 1.5 bevat een uitwerking van de meest belangrijke begrippen voor dit onderzoek. Hierbij wordt ingegaan op onder andere jeugdhulp, bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext.

1.3 De brug tussen welbevinden en jeugdhulpgebruik

Om de onderzoeksvragen goed te kunnen beantwoorden, is het van belang inzicht te hebben in hoe ontwikkelingen binnen verschillende levensdomeinen kunnen doorwerken naar het uiteindelijke gebruik van jeugdhulp. De relatie tussen factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext enerzijds en jeugdhulpgebruik anderzijds is namelijk niet rechtstreeks.

Figuur 1 geeft een sterk vereenvoudigd, schematisch denkkader van het proces dat aan jeugdhulpgebruik voorafgaat. De figuur laat zien dat het welbevinden van kinderen en gezinnen een breed gegeven is dat betrekking heeft op alle kinderen en gezinnen. Factoren binnen verschillende levensdomeinen en in de maatschappij kunnen dit welbevinden versterken of juist onder druk zetten. Hieronder vallen ook de aanpalende domeinen die centraal staan in dit onderzoek. Dit betekent dus niet dat dergelijke drukfactoren per definitie negatief zijn. Integendeel, veel van deze factoren maken deel uit van het gewone leven. In bepaalde omstandigheden kunnen zij echter wel tijdelijk of structureel zodanig zwaar drukken op het welbevinden van een kind of gezin dat er problemen ontstaan.

Deze drukfactoren kunnen zich voordoen binnen verschillende domeinen, waaronder bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext, maar ook in bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals prestatiedruk, sociaal-demografische veranderingen en beleidswijzigingen. Tegelijkertijd zijn er ook beschermende drukfactoren die het welbevinden van kinderen en gezinnen kunnen bevorderen, zoals een sterk sociaal netwerk.

Niet alle problemen leiden automatisch tot een vraag naar jeugdhulp. De mate waarin problemen worden vertaald naar een ondersteuningsbehoefte hangt mede af van factoren zoals draagkracht van gezinnen, beschikbare alternatieven, sociale steun en signalering. Vervolgens leidt ook niet iedere jeugdhulpvraag automatisch tot feitelijk jeugdhulpgebruik. Factoren zoals verwijzing, toegang en beschikbaar aanbod bepalen mede of, wanneer en in welke vorm, hulp wordt ingezet. De figuur maakt daarmee zichtbaar dat jeugdhulpgebruik het resultaat is van een proces waarin verschillende factoren en beslismomenten een rol spelen.

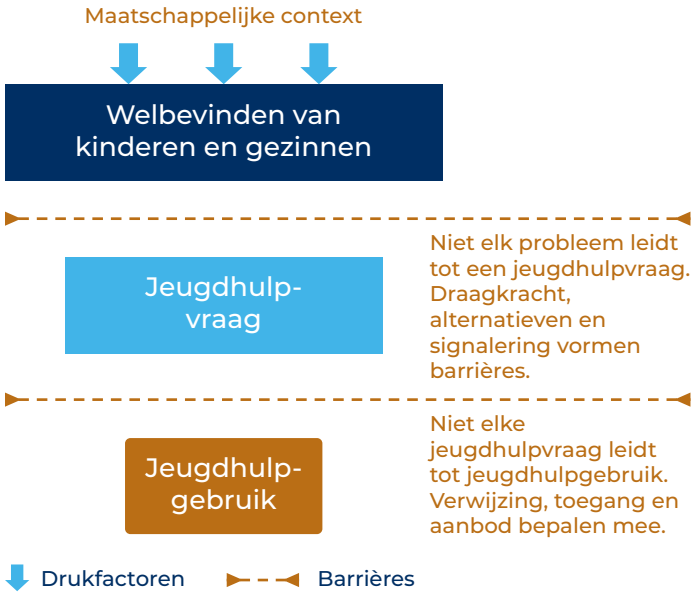

Figuur 1 **Vereenvoudigd denkkader stappen naar jeugdhulpgebruik.**

1.4 Het onderzoek

Figuur 1 maakt duidelijk waar de focus van dit onderzoek, gezien de onderzoeksvragen, ligt; namelijk bij het jeugdhulpgebruik in relatie tot verklarende factoren in de context zoals de genoemde aanpalende domeinen.

De literatuurverkenning concentreert zich op empirisch onderzochte relaties tussen jeugdhulpgebruik en factoren binnen de domeinen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext. Binnen deze domeinen is namelijk inzicht nodig om te kunnen bepalen welke beleidsmaatregelen in

deze domeinen mogelijk van invloed kunnen zijn op het jeugdhulpgebruik. De dienen immers verband met elkaar te houden om elkaar te kunnen beïnvloeden. In de literatuurstudie ligt de nadruk niet op onderzoek dat zich richt zich op het algemene welzijn van kinderen en gezinnen, het ontstaan van problemen of de ontwikkeling van hulpvragen. Hier is wel veel onderzoek naar gedaan, maar deze onderzoeken geven geen inzicht in welk deel van de groep uiteindelijk jeugdhulp gebruikt en kunnen daarmee geen direct antwoord geven op de onderzoeksvragen.

Daarnaast wordt in dit onderzoek maar beperkt onderscheid gemaakt tussen de verschillende vormen van jeugdhulp die er zijn; jeugdhulp zonder verblijf, jeugdhulp met verblijf, jeugdbescherming en jeugdreclassering. Binnen ieder van die categorieën kan vervolgens ook weer onderscheid gemaakt worden. Binnen de jeugdhulp zonder verblijf bestaat er bijvoorbeeld hulp in de vorm van wijkteams, licht ambulante jeugdhulp, gezinsgerichte hulp, etc. Omdat dit een vrij complex web van terminologieën oplevert die vaak niet van elkaar worden onderscheiden in onderzoeken, is ervoor gekozen om in deze studie (tenzij het expliciet wordt benoemd) alles onder de noemer jeugdhulp te scharen. Dit betekent niet dat relaties tussen aanpalende domeinen en verschillende vormen van jeugdhulp niet kunnen verschillen. Er is echter onvoldoende onderzoek dat dit uitsplitst om hier binnen dit onderzoek onderscheid in aan te brengen.

De gekozen afbakening betekent wel dat andere factoren die mogelijk van invloed zijn op jeugdhulpgebruik buiten beschouwing worden gelaten in dit onderzoek. De drie onderzochte domeinen verklaren namelijk niet zelfstandig de omvang of groei van het jeugdhulpgebruik, of waarom er specifiek een grote groei te zien is bij de licht ambulante jeugdhulp.[5] Factoren zoals maatschappelijke ontwikkelingen, toegang tot hulp, beschikbaar aanbod en de inrichting van het jeugdstelsel vallen buiten de scope van dit onderzoek. Daarnaast kunnen de onderzochte domeinen niet compleet los van elkaar worden beschouwd: problemen in bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext treden regelmatig gelijktijdig op en beïnvloeden elkaar onderling, maar zijn in dit onderzoek voornamelijk als individuele deelgebieden onderzocht.

Het onderzoek richt zich primair op kinderen en gezinnen bij wie factoren in de leefomgeving, zoals omstandigheden thuis, op school of in de bredere sociale context, kunnen bijdragen aan het ontstaan of versterken van een hulpvraag. Hierbij gaat het niet om zorggebruik of ondersteuning die noodzakelijk en passend is voor kinderen met duurzame ondersteuningsbehoeften.

1.5 Begrippenkader

Om de afbakening van het onderzoek en de betekenis van de bevindingen goed te kunnen duiden, lichten we hieronder de belangrijkste begrippen toe zoals deze in dit rapport worden gebruikt.

- **Jeugdwet en jeugdhulp**
  De Jeugdwet vormt het wettelijke kader voor ondersteuning, hulp en bescherming van kinderen en jongeren die niet zonder hulp veilig en gezond kunnen opgroeien of zich naar zelfstandigheid kunnen ontwikkelen. De wet legt de verantwoordelijkheid voor de organisatie van jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering primair bij gemeenten. Gemeenten moeten daarbij zorgen voor een toegankelijk aanbod, tijdige inzet van passende hulp en afstemming met andere domeinen, zoals onderwijs, inkomen en zorg. Jeugdhulp is het onderdeel van de Jeugdwet dat zich richt op ondersteuning aan jeugdigen en hun ouders bij opgroei-, opvoedings-, psychische of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking of problemen binnen het gezin. Jeugdhulp kan variëren van lichte, preventieve ondersteuning tot specialistische hulp, pleegzorg of verblijf buiten het gezin. Het uitgangspunt is dat hulp zo veel mogelijk aansluit bij de eigen mogelijkheden, het sociale netwerk en de thuissituatie van de jeugdige. Jeugdhulp is daarmee niet alleen gericht op het individuele kind, maar waar nodig ook op ouders en het gezin als geheel.
- **Jeugdhulpvraag en jeugdhulpgebruik**
  Een jeugdhulpvraag ontstaat wanneer een ondersteuningsbehoefte wordt geformuleerd als een vraag om professionele jeugdhulp. Van jeugdhulpgebruik is sprake wanneer jeugdhulp daadwerkelijk wordt ingezet en als zodanig wordt geregistreerd. Een jeugdhulpvraag leidt niet automatisch tot gebruik. Professionele beoordeling, verwijzing, toegang, toewijzing en beschikbaar aanbod bepalen mede of jeugdhulp wordt ingezet.

(5) Jeugdautoriteit. (2025). De stand van de jeugdzorg 2025.

- **Bestaanszekerheid**
  Bestaanszekerheid betreft de mate waarin mensen beschikken over voldoende en voorspelbare middelen en omstandigheden om een menswaardig bestaan te leiden. Voor gezinnen met kinderen gaat het onder meer om een toereikend inkomen, stabiele en betaalbare huisvesting, toegang tot zorg en onderwijs, mogelijkheden om mee te doen in de samenleving en bescherming tegen problematische schulden.
  Een gebrek aan bestaanszekerheid kan de dagelijkse druk binnen gezinnen verhogen. Financiële zorgen, onzeker werk, schulden of woonproblemen kunnen leiden tot langdurige stress en minder ruimte voor opvoeding, herstel en deelname aan school of hulpverlening. Bestaanszekerheid is daarom geen afzonderlijk sociaal-economisch vraagstuk, maar een relevante omstandigheid bij het begrijpen en aanpakken van opgroei- en opvoedproblemen. Conform de offerte beperkt dit onderzoek de focus op bestaanszekerheid tot financiële bestaanszekerheid. Het domein wonen laten wij, met het oog op de afbakening en uitvoerbaarheid van het onderzoek, buiten beschouwing.
- **Onderwijs**
  Onderwijs is een ontwikkelomgeving voor kinderen en jongeren. Het onderwijs draagt bij aan kennisontwikkeling, sociale vorming, participatie en voorbereiding op vervolg-onderwijs, werk en zelfstandig functioneren. Scholen hebben bovendien een taak om leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, een zo passend mogelijke onderwijsplek te bieden.
  Binnen dit onderzoek omvat het domein onderwijs onder meer schooldeelname, leerontwikkeling, schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten, sociale veiligheid en de samenwerking tussen school, ouders en jeugdhulp.
- **Gezinscontext**
  De gezinscontext betreft de omstandigheden waarin een kind opgroeit en de relaties binnen en rond het gezin. Daarbij gaat het onder meer om de opvoedvaardigheden en draagkracht van ouders, de fysieke en mentale gezondheid van gezinsleden, en relaties. De gezinscontext is van belang omdat kinderen en jongeren voor hun dagelijkse verzorging, veiligheid en ontwikkeling in hoge mate afhankelijk zijn van hun opvoedomgeving.

HOOFDSTUK 2

Methodische verantwoording

Dit rapport kent vier onderdelen, respectievelijk verkenningsgesprekken met experts, een literatuurstudie, een expertvalidatie en beleidsadvisering. Er is gericht gezocht naar bronnen die inzicht geven in de relatie tussen bestaanszekerheid, onderwijs, gezinscontext en jeugdhulpgebruik. De publicaties zijn geselecteerd en gewogen op empirische onderbouwing, relevantie en bruikbaarheid voor de Nederlandse beleidscontext. Daarmee is vastgesteld welke verbanden voldoende zijn onderbouwd, voor welke verbanden alleen aanwijzingen zijn gevonden en welke verbanden niet onderbouwd kunnen worden gelegd.

2.1 Onderzoeksopzet

Dit onderzoek bestond uit vier samenhangende onderdelen:

1. verkenningsgesprekken experts
2. literatuurstudie
3. expertvalidatie
4. beleidsadvisering

Wij hebben zowel wetenschappelijke studies als beleidsstudies, beleidsevaluaties en rapporten van kennisinstituten betrokken. Hiermee sluiten we aan bij de in de offerte beschreven combinatie van wetenschappelijke onderbouwing en beleidsmatige kennis.

2.1.1 Verkenningsgesprekken experts

Als eerste stap zijn verkennende gesprekken gevoerd met experts, kennisinstituten en universiteiten. In deze gesprekken is gevraagd naar relevante onderzoeken, sleutelpublicaties en belangrijke ontwikkelingen voor de analyse. De gesprekken waren bedoeld om relevante kennisbronnen te identificeren en richting te geven aan de literatuurverzameling. De door de experts aangedragen publicaties vormden, samen met de door VWS aangeleverde literatuur, het vertrekpunt voor de verdere literatuurstudie. De expertgesprekken dienden deels ter identificatie en duiding van relevante literatuur. Ze vormen in deze fase geen zelfstandige empirische gegevensbron voor de beantwoording van de onderzoeksvragen.

2.1.2 Literatuurstudie

VWS en de geraadpleegde experts hebben bronnen aangedragen die dienden als vertrekpunt voor de literatuurstudie. Een aantal toonaangevende publicaties zijn vervolgens als sleutelpublicatie gebruikt. Deze publicaties vormden het startpunt voor verdere dataverzameling met behulp van de sneeuwbalmethode. Dat houdt in dat vanuit de bronnenlijst van sleutelpublicaties, verder gezocht is naar relevante literatuur. Op deze manier kon in korte tijd een breed overzicht van relevante wetenschappelijke en beleidsmatige kennis worden opgebouwd. We benadrukken dat dit geen volledig uitputtende systematische review is van alle beschikbare nationale en internationale literatuur, maar dat getracht is een breed beeld te schetsen door het gebruik van sleutelpublicaties, de sneeuwbalmethode en aanvullende zoekopdrachten.

Vooraf is een bovengrens vastgesteld op maximaal 150 artikelen om de scope van het onderzoek beheersbaar te houden.
De uiteindelijke database bevat 151 publicaties. De publicaties zijn gelabeld naar de hoofdthema's bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext. Een publicatie kan aan meerdere hoofdthema's worden gekoppeld. Daarnaast zijn de publicaties gelabeld aan de hand van subthema's. Deze subthema's zijn tijdens de dataverzameling uitgebreid of aangepast op basis van de onderwerpen die in de literatuur naar voren kwamen.

Inclusiecriteria

Literatuur is geïncludeerd wanneer deze:

- betrekking heeft op gebruik van jeugdhulp en ten minste één aanpalend domein
- een wetenschappelijke of beleidsmatige onderbouwing bevat
- inzicht biedt in verbanden, oorzaken, effecten of beleidsmaatregelen met jeugdhulpgebruik
- vanaf 2015 is gepubliceerd, tenzij sprake is van een relevante sleutelpublicatie.
- beschikbaar is via open access.

Publicaties zonder eigen analyse van empirische data zijn uitgesloten, tenzij zij dermate toonaangevend zijn dat ze nodig zijn om de bredere context, relevante mechanismen en beleidsontwikkelingen te duiden

Omdat deze studie zich richt op beleidsadviezen op rijksniveau hebben we ervoor gekozen om studies over gemeentelijk beleid enkel op te nemen wanneer ze implicaties hebben op rijksniveau. Zo kan een enkele casestudy van een gemeente uitgesloten zijn, maar een vergelijkende studie waaruit brede inzichten ontleend kunnen worden over jeugdhulpgebruik en aanpalende domeinen wel zijn gebruikt.

Bewijskracht

Niet alle studies hebben dezelfde bewijskracht. Daarom wegen wij de bevindingen op basis van:

- de omvang en representativiteit van de onderzoekspopulatie
- de kwaliteit van de onderzoeksopzet
- de mate waarin uitspraken over causaliteit mogelijk zijn
- de consistentie van bevindingen tussen verschillende studies
- de bruikbaarheid voor de Nederlandse beleidscontext.

Bij de analyse kennen wij meer gewicht toe aan bevindingen die in meerdere studies terugkomen, gebaseerd zijn op grotere en representatieve onderzoekspopulaties en sterkere aanwijzingen bieden voor causale verbanden. Wetenschappelijke literatuur weegt daarbij het zwaarst bij uitspraken over oorzaken en effecten. Beleidsstudies en beleidsevaluaties worden betrokken bij de duiding van beleidsmaatregelen, beleidsontwikkelingen en de bruikbaarheid van bevindingen voor de Nederlandse beleidscontext. Op basis van tabel 1 wordt per onderwerp uit ieder domein geëvalueerd hoe sterk de verbanden zijn die in de bewijslast werden gevonden.

Verband is niet hetzelfde als oorzaak. Een correlatie betekent dat twee factoren vaker samen voorkomen. Dit bewijst niet dat de ene factor de andere veroorzaakt. Van causaliteit is pas sprake wanneer aannemelijk is gemaakt dat een verandering in de ene factor leidt tot een verandering in de andere. Daarvoor moet duidelijk zijn hoe het verband werkt en moeten andere mogelijke verklaringen voldoende zijn uitgesloten. Bij de beoordeling van de literatuur kijken we daarom naar de gevonden samenhang, het mogelijke werkingsmechanisme en de invloed van alternatieve verklaringen.

Tabel 1 **Categorisering bewijslast.**

Trede	Sterkte verband	Wat kan worden gesteld?
1	**Geen verband**	Er is alleen een losse observatie, aanname of verwachting.
2	**Zwak**	Een beperkt aantal onderzoeken toont een verband aan, maar dit is gebaseerd op een kleine steekproef of de data zijn relatief verouderd.
3	**Redelijk**	Er zijn consistente kwalitatieve signalen én beschrijvende cijfers die met het verband samengaan. Alternatieve verklaringen zijn nog niet uitgesloten.
4	**Sterk**	Er is overtuigend bewijs voor een verband op basis van meerdere betrouwbare onderzoeken en/of databronnen. Het bewijs is gebaseerd op voldoende grote en relevante steekproeven, of op herhaalde waarnemingen in verschillende contexten.
5	**Zeer sterk / causaal aangetoond**	Vergelijkend of experimenteel onderzoek toont aannemelijk aan dat een verandering in de ene factor tot een verandering in de andere leidt.

2.1.3 Expertvalidatie

De bevindingen uit het literatuuronderzoek zijn schriftelijk gedeeld met zowel experts die vooraf input hebben geleverd als met aanvullende experts van kennisinstituten en universiteiten. Vervolgens hebben zij in individuele interviews ook aanvullende inzichten en reflecties op het literatuuronderzoek gedeeld.

De experts zijn op persoonlijke titel benaderd en hebben in die hoedanigheid deelgenomen. Zij zijn geselecteerd op deskundigheid in de drie domeinen.

2.1.4 Beleidsadvisering

De beleidsaanbevelingen zijn opgesteld op basis van een combinatie van literatuuronderzoek en expertconsultatie. Bevindingen en mogelijke handelingsperspectieven zijn getoetst aan het literatuuronderzoek en zijn gevalideerd met interne en externe deskundigen. Op basis van deze weging zijn handelingsperspectieven en algemene richtinggevende uitspraken geformuleerd.

HOOFDSTUK 3

Bevindingen per domein

Dit hoofdstuk beschrijft de empirische bevindingen per domein. We beschrijven voor bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext de gevonden verbanden en de sterkte van de bewijslast.

3.1 Bestaanszekerheid

Van de 22 geïdentificeerde artikelen die betrekking hebben op zowel bestaanszekerheid als jeugdhulp, zijn uiteindelijk 14 artikelen met relevante empirische data geselecteerd voor de hieronder beschreven uiteenzetting.

3.1.1 Verantwoording exclusie

Bestaanszekerheid is een groot begrip, dat op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd en begrepen. Zoals eerder beschreven, hebben wij om methodische en praktische redenen dit begrip afgebakend tot financiële bestaanszekerheid. De geselecteerde bevindingen hebben dan ook betrekking op financiële bestaanszekerheid. Bronnen zijn meegenomen wanneer ze empirische gegevens bevatten over schuldenproblematiek, armoede, werk, inkomen of sociale zekerheid in relatie tot problemen bij kinderen en gezinnen of het gebruik van jeugdhulp.

3.1.2 Armoede

Kinderen en jongeren die in armoede leven ondervinden diverse belemmeringen in hun ontwikkeling. In het rapport ‘Alle kinderen kansrijk’ van de Kinderombudsman (2017) wordt beschreven hoe armoede de ontwikkeling van het kind op alle levensgebieden belemmert.(6) Dit negatieve effect wordt onder andere verklaard door de financiële stress die de ouders ervaren en die impact heeft op de rest van het gezin. Spanningen en zorgen worden door het kind ervaren en overgenomen. Kinderen in armoede ervaren hun buurt en omgeving vaker als onveilig en komen aandacht, ondersteuning en contact met ouders en andere volwassenen tekort. Deze kinderen ervaren bovendien over het algemeen een gebrek aan zekerheid en stabiliteit. Van de kinderen en jongeren die in armoede leven, geeft 33,7% aan dat er thuis problemen zijn, tegenover 11,5% van de kinderen en jongeren die niet in armoede leven.(7) Ook het HSBC-rapport van 2021 constateert dat er vaker problemen spelen bij jongeren uit gezinnen met een relatief lage materiële welvaart dan bij jongeren uit gezinnen met een hogere materiële welvaart.(8)

Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs geldt vrijwel steeds dat een hogere gezinswelvaart samengaat met een hoger welbevinden en minder psychische problemen. Leerlingen uit gezinnen met een hoge welvaart hebben hierop de gunstigste scores , leerlingen uit gezinnen met een lage welvaart de minst gunstige scores en leerlingen uit gezinnen met een gemiddelde welvaart nemen meestal een tussenpositie in. Ook in het basisonderwijs scoren leerlingen uit gezinnen met een lage welvaart op meerdere uitkomsten minder gunstig. Voor hyperactiviteit worden in beide schooltypen geen verschillen in

(6) ID79: Alle kinderen kansrijk.
(7) ID79, p: 25: Alle kinderen kansrijk.
(8) ID27, p. 11: HSBC 2021: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland.

gezinswelvaart gevonden; voor gedragsproblemen geldt dat ook in het basisonderwijs. Daarnaast lazen wij in onderzoeken[9] dat onzekerheid en instabiliteit thuis het toekomstperspectief van kinderen en jongeren belemmeren.[10]

Kinderen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status komen vaker en op jongere leeftijd in aangepaste onderwijsroutes terecht. Deze verschillen blijven gedurende de gehele schoolloopbaan bestaan.[11] Deze bevinding onderbouwt vooral de bredere samenhang tussen sociaal-economische omstandigheden en ontwikkelings- en onderwijsuitkomsten. Het vormt geen rechtstreeks bewijs voor een effect op jeugdhulpgebruik, maar kan wel relevant zijn omdat onderwijsroutes en ondersteuningsbehoeften bij een deel van de kinderen samenlopen.

Sterkte van het verband: sterk. De bronnen wijzen consistent in dezelfde richting en bevatten duidelijke beschrijvende verschillen tussen jongeren die wel en niet in armoede leven. De bevindingen wijzen op een positieve correlatie tussen opgroeien in armoede en diverse belemmeringen in de ontwikkeling van het kind. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van ondersteuningsbehoeften, al dient benoemd te worden dat hierbij ook andere factoren de draagkracht van het gezin beïnvloeden.

Kinderen die leven in armoede maken vaker gebruik van jeugdhulp. Het verschil tussen kinderen die wel en die niet in armoede leven vertaalt zich ook in een verschil in jeugdhulpgebruik. Van de groep die in armoede leeft ontvangt 16,8% jeugdhulp, tegenover 8,8% van de kinderen en jongeren die niet in armoede leven.[12] Het rapport 'Opgroeien in onzekerheid' van de Kinderombudsman (2025) beschrijft eveneens dat kinderen die in armoede leven, vaker psychische problemen ervaren en vaker gebruikmaken van jeugdhulp en jeugd-ggz.[13]

Sterkte van het verband: sterk. Meerdere bronnen tonen een positieve correlatie tussen armoede en problematiek of gebruik van jeugdhulp. Een eenduidig causaal verband is echter niet aangetoond omdat er niet gecorrigeerd is, of kan worden, voor de invloed van andere factoren op het gebruik van jeugdhulp.

Kinderen die gebruikmaken van jeugdhulp komen relatief vaak uit gezinnen in armoede en met een lager welvaartsniveau. Uit cijfers van het CBS blijkt dat huishoudens met jongeren die jeugdhulp gebruiken vaker tot de groepen behoren met de laagste welvaart. Bijna 25 tot ruim 60% van de huishoudens van jongeren met jeugdhulp behoort tot de 20% huishoudens met de laagste welvaart. In de referentiegroep van huishoudens van jongeren zonder jeugdhulp is dit slechts 15%.[14] Armoede gaat ook vaak vooraf aan zwaardere vormen van jeugdhulp.[15]

Armoede kan het welzijn en de ontwikkeling van kinderen onder druk zetten doordat financiële onzekerheid bijdraagt aan stress en instabiliteit binnen het gezin. Hierdoor kunnen kinderen meer psychische problemen ervaren, problemen thuis ondervinden en minder vertrouwen hebben in hun toekomst. Wanneer deze problemen aanhouden of samengaan met andere kwetsbaarheden, kan de draagkracht van het kind en het gezin worden overschreden en kan er een behoefte aan ondersteuning ontstaan.

Sterkte van het verband: sterk. De resultaten tonen een correlatie tussen armoede en jeugdzorggebruik, maar geen causaal verband. Omdat het onderzoek retrospectief is opgezet en uitgaat van jongeren die reeds in de jeugdzorg zitten, kan niet worden vastgesteld of armoede een oorzaak is van het jeugdzorggebruik. De bevindingen laten uitsluitend zien dat armoede binnen deze groep relatief vaak voorkomt.

3.1.3 Schuldenproblematiek

Kinderen in huishoudens met problematische schulden maken vaker gebruik van jeugdhulp. Het percentage jongeren met jeugdhulp is binnen gezinnen met problematische schulden hoger dan binnen gezinnen zonder problematische schulden. In het rapport 'Gaan doen wat we al heel lang weten', in 2026 gepubliceerd door Berenschot in opdracht van de VNG, wordt genoemd dat dit geldt voor alle onderzochte vormen van jeugdhulp. Het jeugdhulpgebruik is 19,2% onder gezinnen met problematische schulden tegenover 12,9% onder gezinnen zonder problematische schulden. De grootste spreiding is zichtbaar bij jeugdhulp met verblijf; 17,8% tegenover 12,6%.[16]

(9) ID76, p. 69: HBSC 2017: Gezondheid en Welzijn van Jongeren in Nederland.
(10) ID79: Alle kinderen kansrijk.
(11) ID34, p. 7: RIVM Kennisnotitie: kwetsbaarheid rond de zwangerschap en verschillen in zorggebruik.
(12) ID79, p. 25: Alle kinderen kansrijk.
(13) ID14, p.11: Opgroeien in onzekerheid Wat kinderen in armoede ons in de afgelopen 10 jaar hebben verteld over hun leven en welzijn.
(14) ID69, p. 8: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren. Een onderzoek naar de ouders en het huishouden van jongeren met jeugdzorg.
(15) ID24: Gaan doen wat we al heel lang weten.
(16) ID24, p. 9: Gaan doen wat we al heel lang weten.

Ook andere registratiedata laten zien dat jeugdhulp vaker voorkomt bij huishoudens met geregistreerde problematische schulden. In 2018 had bijna 6% van de huishoudens met probleemschulden te maken met jeugdhulp, jeugdbescherming en/of jeugdreclassering, tegenover 2% van de huishoudens zonder geregistreerde problematische schulden.(17) In dezelfde lijn wordt beschreven dat huishoudens met probleemschulden relatief vaker gebruikmaken van geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulp.(18) Bij kinderen die opgroeien in een huishouden met problematische schulden is de kans dat zij zelf problemen ontwikkelen en jeugdhulp nodig hebben twee keer zo groot als bij kinderen die opgroeien in een huishouden zonder problematische schulden.(19)

Wij constateren op basis van de literatuur een consistente en substantiële samenhang tussen geregistreerde problematische schulden en jeugdhulpgebruik. Op basis van deze cijfers kan echter niet worden vastgesteld of de schulden alleen het hogere gebruik veroorzaken. Andere kenmerken van deze huishoudens kunnen eveneens bijdragen aan het geconstateerde verschil.

Sterkte van het verband: sterk. Meerdere bronnen laten met beschrijvende cijfers een consistente samenhang zien tussen schuldenproblematiek en gebruik van jeugdhulp, zodanig dat een causaal verband aannemelijk is. De aangeleverde bevindingen laten echter niet eenduidig zien hoe groot de impact van schuldenproblematiek is op het gebruik van jeugdhulp ten opzichte van andere factoren die de bestaanszekerheid en bredere gezinscontext beïnvloeden.

In situaties waar zwaardere jeugdhulp of jeugdbescherming aan de orde is, daar is relatief vaak sprake van betalingsproblemen bij de ouders. Betalingsproblemen komen relatief vaak voor bij ouders van jongeren met zwaardere jeugdhulp, ook wanneer de ouder buiten het huishouden woont of wanneer kinderen niet meer thuis wonen. Een achterstand bij het betalen van de zorgverzekeringspremie kan worden gebruikt als indicatie voor schulden. In een rapportage van het CBS laten cijfers uit 2017 zien dat onder ouders buiten het huishouden van jongeren met jeugdhulp met verblijf en jeugdbescherming meer dan 20% geregistreerd staat als wanbetaler op grond van de Zorgverzekeringswet.(20) Onder de referentiegroep was dit slechts 9%. Deze cijfers sluiten aan bij de bredere bevinding dat financiële problemen relatief vaak voorkomen rondom jongeren die zwaardere vormen van jeugdhulp ontvangen. Dat gezegd hebbende, de betalingsregistratie betreft ouders buiten het huishouden en vormt een indicator voor betalingsproblemen, niet voor de volledige financiële positie van het gezin waarin de jongere woont.

Schulden werken destabiliserend, vooral als ze onderdeel zijn van meervoudige kwetsbaarheid.(21) Dit biedt een plausibele verklaring voor de samenhang met jeugdhulpgebruik: financiële druk kan samengaan met onzekerheid, stress en een afname van de draagkracht binnen het gezin. Wanneer een gezin langdurig moeite heeft om rekeningen te betalen, kan dit leiden tot aanhoudende financiële stress, onzekerheid en spanningen binnen het huishouden. Ouders kunnen hierdoor minder mentale ruimte en draagkracht hebben om aandacht te besteden aan opvoeding en ondersteuning. Voor kinderen kan de financiële situatie merkbaar worden doordat zij minder mogelijkheden hebben om deel te nemen aan sociale, sportieve of schoolgerelateerde activiteiten of doordat zij thuis worden geconfronteerd met zorgen en conflicten. Op deze manier kunnen schulden op verschillende manieren doorwerken in het welzijn en de ontwikkeling van kinderen.

Sterkte van het verband: redelijk. Betalingsproblemen komen veel voor bij gezinnen die gebruikmaken van jeugdhulp, maar het retrospectieve karakter van dit onderzoek maakt dat een causaal verband hier niet kan worden vastgesteld. Bovendien zijn deze data enkel bekeken voor ouders buiten het huishouden.

3.1.4 Werk en inkomen en sociale zekerheid

Werkloosheid binnen het gezin heeft een negatieve impact op het welbevinden van het kind. Het HSBC-rapport van 2021, dat gezondheid en welzijn van Nederlandse jongeren in kaart brengt, laat zien dat een hoger niveau van werkloosheid samenhangt met een lagere levenstevredenheid onder jongeren, vooral wanneer een van hun ouders werkloos is .(22) Deze bevindingen ondersteunen de voorgaande stellingen dat materiële welvaart samenhangt met het welzijn van jeugdigen en met de draagkracht binnen het gezin. Hieruit blijkt echter

(17) ID73, p. 28: Schuldenproblematiek in beeld. Huishoudens met geregistreerde problematische schulden 2015-2018.
(18) ID24 Gaan doen wat we al heel lang weten; ID73: Schuldenproblematiek in beeld. Huishoudens met geregistreerde problematische schulden 2015-2018.
(19) ID32, p. 17: Kinderen uit de knel.
(20) ID69, p. 12: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren. Een onderzoek naar de ouders en het huishouden van jongeren met jeugdzorg.
(21) ID79: Alle kinderen kansrijk.
(22) ID27, p. 13: HSBC 2021: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland.

nog niet in welke mate deze factoren onafhankelijk van bijvoorbeeld opleiding, gezinsvorm of psychische problematiek bijdragen aan jeugdhulpgebruik. Uit een onderzoek naar vroegsignalering van risico's op intensieve jeugdhulp bleek wel dat wanneer een of beide ouders werkloos zijn , de kans groter is dat een kind in de daaropvolgende twaalf maanden intensieve jeugdhulp ontvangt.[23] Een andere studie daarentegen liet zien dat hoewel er meer ernstige kind- en ouderproblematiek voorkomt bij gezinnen waarin werkloosheid speelt, dit niet significant is.[24]

Sterkte van het verband: zwak. Onderzoek suggereert dat werkloosheid van een of meerdere ouders de kans op intensieve jeugdhulp vergroot. Tegelijkertijd bestaan er tegenstrijdige data over de correlatie tussen werkloosheid en kind- en ouderproblematiek. Ook is de samenhang met andere factoren niet helder in kaart gebracht.

Jongeren met zwaardere jeugdhulp groeien relatief vaak op in huishoudens met een uitkering. Een significant kenmerk van kinderen in jeugdhulp is dat zij vaak uit een huishouden komen dat gebruikmaakt van een uitkering, zo blijkt uit cijfers van het CBS (2020):

- Bij 45%[25] van de ouders van jongeren met jeugdbescherming is een uitkering de belangrijkste bron van inkomsten.
- Bij volwassenen in huishoudens van jongeren met jeugdhulp met verblijf en jongeren met jeugdreclassering is dit 35%, tegenover 14% bij huishoudens van jongeren met jeugdhulp zonder verblijf en 9% in de referentiegroep (zonder jeugdhulp).[26]
- Onder kinderen met ambulante jeugdhulp gaat het om 14%.
- Bij kinderen met jeugdhulp met verblijf of jeugdreclassering bedraagt dit aandeel 35%.

Ouders buiten het huishouden van jongeren met jeugdhulp met verblijf, jeugdbescherming en jeugdreclassering hebben eveneens minder vaak inkomsten uit arbeid en ontvangen vaker een uitkering.[27]

Sterkte van het verband: sterk. De cijfers van het CBS laten een sterke statistische correlatie zien tussen jongeren in de jeugdhulp en het gebruik van een uitkering. De verschillen nemen toe bij zwaardere vormen van jeugdhulp, waar de correlatie tussen gezinsafhankelijkheid van een uitkering en jeugdhulpgebruik significanter is.

Verbanden tussen werk, inkomen en sociale zekerheid op wijkniveau tonen andere samenhang met jeugdhulpgebruik dan op individueel niveau. Verbanden tussen sociale zekerheid en jeugdhulpgebruik zijn ook zichtbaar op wijkniveau. In wijken met veel huishoudens die een bijstandsuitkering ontvangen, wordt meer jeugdhulp zonder verblijf gebruikt.[28] Ook wordt beschreven dat wijken met veel inwoners met een bijstandsuitkering, een lagere opleiding en een laag inkomen vaak een hoger gebruik van jeugdhulp kennen.[29] Het aandeel kinderen in bijstandsgezinnen in een gemeente vertoont (samen met psychisch medicatiegebruik) een significante positieve relatie met jeugdhulpgebruik met verblijf.[30]

Tegelijkertijd zijn de bevindingen voor inkomen niet eenduidig. Een groot aandeel huishoudens met kinderen en een hoog inkomen in de wijk heeft een dempend effect op het gebruik, in lijn met de verwachting dat inkomen voor ouders als beschermende factor kan functioneren.[31] Een hoger gestandaardiseerd huishoudensinkomen hangt in dezelfde studie echter, tegen de verwachting in, positief samen met het gebruik van jeugdhulp.[32] Ook wordt beschreven dat het inkomen soms juist lager is in wijken met minder gebruikers van jeugdhulp zonder verblijf.[33]

De uiteenlopende richtingen suggereren dat wijkinkomen en individueel huishoudensinkomen niet zonder meer hetzelfde meten. Wijkkenmerken kunnen tevens samenhangen met de beschikbaarheid van voorzieningen, sociale cohesie, signalering, toegang en andere bevolkings- en inrichtingskenmerken. Daardoor is voorzichtigheid nodig bij het vertalen van wijkverbanden naar individuele gezinnen.

(23) ID82, p.14: Vroegsignalering van het risico op intensieve jeugdhulp voor preventieve doeleinden.
(24) ID53, p. 39: Terecht in de jeugdzorg.
(25) ID32, p. 17: Kinderen uit de knel, citering ID69.
(26) ID69, p. 9: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren. Een onderzoek naar de ouders en het huishouden van jongeren met jeugdzorg.
(27) ID69, p. 12: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren. Een onderzoek naar de ouders en het huishouden van jongeren met jeugdzorg.
(28) ID55, p. 34: Jeugdhulp in de wijk.
(29) ID55: Jeugdhulp in de wijk.
(30) ID142: Regionale verschillen in het gebruik van jeugdhulp met verblijf.
(31) ID55, p. 34: Jeugdhulp in de wijk.
(32) ID55, p. 35: Jeugdhulp in de wijk.
(33) ID55, p. 30: Jeugdhulp in de wijk.

Werk, inkomen en sociale zekerheid zijn belangrijke voorwaarden voor de financiële stabiliteit en voorspelbaarheid binnen een gezin. Inkomen uit werk of een toereikende uitkering stelt gezinnen in staat om in dagelijkse behoeften te voorzien en biedt ruimte om onverwachte uitgaven op te vangen. Werkloosheid, een laag of wisselend inkomen en onzekerheid over uitkeringen of toeslagen kunnen daarentegen leiden tot financiële en mentale druk. Deze onzekerheid kan de draagkracht van ouders verminderen en spanningen binnen het gezin versterken. Ook kunnen beperkte middelen gevolgen hebben voor de mogelijkheden van kinderen om deel te nemen aan activiteiten, om ondersteuning te krijgen of om zich in een stabiele omgeving te ontwikkelen.

Sterkte van het verband: redelijk voor samenhang, zwak voor richting en verklaring. Er zijn significante en beschrijvende verbanden, maar de resultaten voor inkomen zijn niet consistent. De bevindingen ondersteunen daarom geen eenvoudige conclusie dat een hoger of lager wijkinkomen rechtstreeks meer of minder jeugdhulpgebruik veroorzaakt.

3.1.5 Waardering van de onderbouwing

Over de drie subthema's heen laat de literatuur zien dat financiële kwetsbaarheid duidelijk samenhangt met problemen bij kinderen en gezinnen en met een hoger gebruik van jeugdhulp.

De meest consistente beschrijvende verschillen zijn zichtbaar bij problematische schulden, uitkeringsafhankelijkheid en lage welvaart, vooral bij zwaardere vormen van jeugdhulp.

Sterkte van het verband: redelijk tot sterk. Verschillende bronnen en databronnen laten substantiële, positieve correlaties zien tussen een lagere financiële bestaanszekerheid en de ontwikkeling van de jeugdhulpvraag en het gebruik van jeugdhulp. Binnen de aangeleverde bevindingen is echter niet aangetoond dat een verandering in schulden, armoede, werk, inkomen of sociale zekerheid op zichzelf leidt tot een verandering in jeugdhulpgebruik. De factoren zijn onderling verweven en hangen ook samen met onder meer gezinsvorm, psychische problematiek, opleidingsniveau en toegang tot voorzieningen.

3.2 Onderwijs

Van de 62 geïdentificeerde artikelen die betrekking hebben op zowel onderwijs als jeugdhulp, zijn uiteindelijk 11 artikelen geselecteerd voor de analyse van het onderwijs. Deze artikelen bevatten empirisch bewijs dat direct bijdraagt aan de beantwoording van de onderzoeksvragen.

3.2.1 Verantwoording exclusie

Enkele artikelen zijn opgenomen in de voorselectie als ze zowel de onderwerpen onderwijs als jeugdhulp behandelden, maar zijn uiteindelijk niet geselecteerd voor nadere analyse als ze geen directe empirische onderbouwing boden voor de relatie tussen aspecten of kenmerken van onderwijs en jeugdhulpgebruik. Dit betrof onder meer algemene beleidsvisies op onderwijs en de gewenste samenwerking met jeugdhulp, beleidsevaluaties met beschrijvende observaties over die samenwerking zonder empirische gegevens, gemeentelijke casestudies over de organisatie van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp en de toegepaste samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs. Ook studies naar vraagstukken binnen het onderwijs, zoals prestatiedruk, die niet rechtstreeks in verband zijn gebracht met het gebruik van jeugdhulp zijn buiten de analyse gelaten.

Onderwijs en jeugdhulp worden regelmatig in samenhang onderzocht. Daarbij is echter niet altijd expliciet gekeken naar de relatie tussen specifieke kenmerken of ontwikkelingen in het onderwijs en het gebruik van jeugdhulp. De geselecteerde artikelen richten zich wel op deze relatie.

3.2.2 Onderwijs als vindplek

Onderwijs kan voor ouders een belangrijke plek zijn om de weg te vinden naar jeugdhulp wanneer nodig. Er is echter geen direct bewijs gevonden dat onderwijs als route daadwerkelijk leidt tot een toename van het jeugdhulpgebruik . Wel blijkt dat ouders in het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs behoefte hebben aan meer duidelijkheid over waar zij met vragen over jeugdhulp en zorg terechtkunnen. Ook signaleren betrokkenen dat informatie over het zorg- en jeugdhulpaanbod niet overal goed vindbaar is en dat afspraken tussen scholen, samenwerkingsverbanden en gemeenten over toegang tot hulp soms ontbreken of in de praktijk onvoldoende werken. Dit wijst erop dat onderwijs voor ouders een relevante ingang naar ondersteuning kan zijn, maar dat deze rol niet altijd helder is georganiseerd voor de ouder.[34]

(34) ID 4: Doelstellingenmonitor passend onderwijs.

Een benchmarkanalyse van 26 Nederlandse gemeenten wijst erop dat jeugdhulp in de praktijk soms als vangnet wordt ingezet wanneer de ondersteuning die nodig is voor onderwijsdeelname niet binnen passend onderwijs, de Wlz of een ander domein wordt georganiseerd. Daardoor kunnen hulpvragen die samenhangen met onderwijs alsnog onder de Jeugdwet vallen. Gemeenten ervaren bovendien dat er een groter beroep op jeugdhulp wordt gedaan vanuit het onderwijs. Zij zien dit als mogelijke verklaring voor stijgende uitgaven. Het is echter niet duidelijk of de stijgende uitgaven vooral voortkomen uit onvoldoende budget, uit onduidelijke verantwoordelijkheidsverdeling of uit andere knelpunten in de aansluiting tussen onderwijs en zorg.(35)

Sterkte verband: redelijk. De rapporten bevatten consistente signalen van ouders, scholen, samenwerkingsverbanden en gemeenten dat onderwijs een relevante route naar jeugdhulp is en dat hulpvragen die samenhangen met onderwijs soms binnen de Jeugdwet vallen. De rapporten meten echter niet of een beter toegankelijke of duidelijker georganiseerde rol van onderwijs daadwerkelijk leidt tot méér jeugdhulpgebruik, noch in welke mate andere factoren, zoals afbakening van verantwoordelijkheden, beschikbaar aanbod of financiering, dit verklaren.

3.2.3 Speciaal onderwijs

Leerlingen in het speciaal basisonderwijs (sbo), speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso) maken aanzienlijk vaker gebruik van jeugdhulp dan leerlingen in het regulier onderwijs. Volgens de meest recente beschikbare cijfers (2024) van het Nederlands Jeugdinstituut ontvangt 52% van de sbo-leerlingen, 61% van de so-leerlingen en 62% van de vso-leerlingen jeugdhulp, tegenover 13% in het basisonderwijs en 15% in het voortgezet onderwijs.(36) Deze verschillen hangen samen met de relatief grote en vaak meervoudige ondersteuningsbehoefte van leerlingen in het speciaal onderwijs. De samenhang tussen onderwijs en jeugdhulp is ook in omgekeerde richting zichtbaar (SCP, 2013). Gespecialiseerde jeugdhulp in combinatie met speciaal onderwijs werd ontvangen door

- 20% van de jeugdigen in de jeugd-ggz
- 25% van de jeugdigen met jeugdhulp
- 66% van de gebruikers van jeugdhulp gespecialiseerd in jongeren met een licht verstandelijke beperking(37)

Daarnaast had 10% van de jongeren die gespecialiseerde jeugdhulp ontving destijds een toen zogenoemd ‘rugzakje’. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze cijfers betrekking hebben op de periode vóór de invoering van de Jeugdwet en de Wet passend onderwijs in 2015. Door veranderingen in verantwoordelijkheden, definities en registratiewijzen zijn deze percentages daarom slechts beperkt vergelijkbaar met de huidige cijfers over jeugdhulpgebruik en onderwijssoorten. Wel illustreren ze dat zowel zorg- als onderwijsvragen bij een deel van deze jeugdigen al vóór beide stelselwijzigingen nauw met elkaar samenhingen.

Tegelijkertijd zien we dat het jeugdhulpgebruik onder leerlingen in het regulier onderwijs tussen 2015 en 2024 sterker is toegenomen dan onder leerlingen in het sbo, so en vso.(38) De inzet van zorg en ondersteuning binnen het gespecialiseerd onderwijs blijft wel omvangrijk. In cluster 3 en 4 van het (voortgezet) speciaal onderwijs wordt gemiddeld bijna 19 fte aan zorg en ondersteuning ingezet per 100 leerlingen. Deze zorg wordt geleverd door zowel onderwijs- als zorgprofessionals en wordt betaald uit een combinatie van onderwijsmiddelen, de Jeugdwet, de Wet langdurige zorg en de Zorgverzekeringswet. De collectieve financiering wordt direct in verband gebracht met de rust, continuïteit en snellere ondersteuning voor leerlingen. Door de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp wordt men in staat gesteld om direct in te spelen op de behoeftes van leerlingen, wat een positief effect heeft op hun welzijn en ontwikkeling. Het is aannemelijk, maar niet empirisch onderzocht, dat de voordelen van de collectieve financiering van invloed zijn op jeugdhulpgebruik, bijvoorbeeld doordat kinderen sneller worden geholpen en daardoor problemen eenvoudiger behandeld kunnen worden.

Sterkte van het verband: sterk. De literatuur toont een duidelijke samenhang tussen gespecialiseerd onderwijs en jeugdhulpgebruik; een plausibele verklaring is de grotere en vaak meervoudige ondersteuningsbehoefte van deze leerlingen. Eerste ervaringen wijzen erop dat collectieve financiering kan bijdragen aan snellere en meer continue ondersteuning, maar er zijn geen onderzoeken beschikbaar naar het effect daarvan op het jeugdhulpgebruik.

(35) ID 137: Benchmarkanalyse uitgaven jeugdhulp in 26 gemeenten Leren van overeenkomsten en verschillen in beleid en uitvoering jeugdhulp.
(36) ID150: Cijfers over jeugdzorg | Nederlands Jeugdinstituut.
(37) ID 53: Terecht in de jeugdzorg.
(38) ID 1: Naar collectieve financiering van Zorg in Onderwijstijd Landelijk onderzoek met input en onderbouwing voor een structurele langetermijnoplossing Eindrapportage 2022.

3.2.4 Verzuim, uitval en thuiszitten

De relatie tussen jeugdhulp en schoolaanwezigheid kent meerdere richtingen: problemen thuis, beperkte toegang tot ondersteuning en knelpunten in de onderwijszorgketen kunnen langdurige afwezigheid versterken, terwijl preventieve inzet mogelijk juist een beroep op jeugdhulp kan beperken. In het rapport 'Beter zicht op verzuim' geeft meer dan een derde van de deelnemende scholen aan dat zowel opvoed- en thuissituatieproblemen als wachtlijsten in de jeugdhulp regelmatig, vaak of bijna altijd een rol spelen bij langdurige afwezigheid. Voor wachttijden in de jeugdhulp zijn de cijfers uitgesplitst naar onderwijssector: 33% van de vo-scholen noemt dit als factor, tegenover 29% van de vso-scholen; 15% van de po-scholen en 1,5% van de mbo-instellingen. Wachtlijsten voor het (voortgezet) speciaal onderwijs worden eveneens genoemd, maar minder vaak. Deze cijfers beschrijven de ervaringen en inschattingen van scholen; ze tonen dus samenhang, maar geen oorzaak-gevolgrelatie op individueel niveau.(39) Daarnaast wijzen signalen uit de praktijk erop dat personeelstekorten, wachttijden en het ontbreken van een overbruggingsaanbod ertoe kunnen leiden dat problemen van jongeren escaleren en zij uitvallen voordat passende hulp beschikbaar is.(40) De cijfers duiden daarmee op een samenhang tussen de toegankelijkheid van jeugdhulp en schoolaanwezigheid, maar leveren beperkt bewijs voor onderliggende mechanismen. Zo wordt bijvoorbeeld niet duidelijk welke knelpunten binnen het onderwijs bijdragen aan uitval, en of jongeren vervolgens mede daardoor jeugdhulp nodig hebben.

Verder toont een maatschappelijke kosten-batenanalyse in de gemeente Rotterdam aan dat preventie kan bijdragen aan een lager beroep op jeugdhulp en daarmee resulteert in lagere kosten voor de gemeente.(41) In de analyse ligt de nadruk op een herverdeling van bestaande middelen van de jeugdgezondheidszorg naar bewezen preventieve interventies. Op basis van de berekeningen heeft deze aanpak een positief maatschappelijk effect én bespaart het kosten voor de gemeente zonder dat hiervoor extra middelen nodig zijn. Daarnaast worden baten verwacht op andere terreinen, zoals minder school- en arbeidsverzuim en minder inzet van justitie en gezondheidszorg.

Sterkte van het verband: sterk. De literatuur wijst op een samenhang tussen problemen thuis, wachttijden in de jeugdhulp en langdurige schoolafwezigheid, maar maakt oorzaak en gevolg niet duidelijk. Preventie kan het beroep op jeugdhulp en gemeentelijke kosten verminderen, maar het effect op schoolverzuim is niet gekwantificeerd.

3.2.5 Personeelstekorten onderwijs

Personeelstekorten in het onderwijs kunnen ertoe leiden dat leerlingen minder snel de benodigde begeleiding en ondersteuning krijgen.(42) Daardoor bestaat het risico dat problemen later worden gesignaleerd of dat ze verergeren, waardoor mogelijk vaker een beroep op jeugdhulp nodig is. Deze samenhang is een signaal uit de praktijk, maar stelt niet vast in welke mate personeelstekorten daadwerkelijk leiden tot meer jeugdhulpgebruik.

Sterkte van het verband: zwak. De plausibele relatie is kwalitatief onderbouwd met ervaringen van professionals, maar er is geen kwantitatief of causaal bewijs dat personeelstekorten in het onderwijs aantoonbaar leiden tot een hogere instroom in de jeugdhulp.

3.2.6 Professionalisering

De aanwezigheid van jeugdhulpverleners op school kan de deskundigheid van schoolpersoneel vergroten.(43) Hierdoor kunnen scholen beter worden toegerust om passend onderwijs en ondersteuning te bieden en wordt een afname van handelingsverlegenheid verwacht. De bevindingen onderbouwen vooral een mogelijke verbetering van de ondersteuning binnen de school en geen rechtstreeks een effect op het jeugdzorggebruik.

Sterkte verband: zwak. De eerste twee uitspraken onderbouwen vooral verwachte of ervaren deskundigheidsbevordering binnen de school op basis van kwalitatieve data; de derde is expliciet als verwachting geformuleerd. Voor een effect op jeugdhulpgebruik ontbreken in deze passage directe cijfers of een causale toetsing. Voor een effect op jeugdhulpgebruik ontbreken directe cijfers of een causale toetsing.

(39) ID 8: Beter zicht op verzuim Eindrapportage.
(40) ID 18: Druk op de keten.
(41) ID 105: Effecten-van-preventie-in-het-jeugdveld.pdf.
(42) ID 18: Druk op de keten.
(43) ID 119: https://www.vakbladvroeg.nl/wp-content/uploads/2017/08/Dwonload-rapport-Vroeginterventie-en-vindplaatsgericht-werken.pdf.

3.2.7 Diagnostisering

Wanneer diagnostiek lang duurt, blijft een leerling langer wachten op duidelijkheid over de benodigde ondersteuning. Diagnostische trajecten omvatten soms meer dan tien afspraken, terwijl bij afgebakende problematiek mogelijk circa drie afspraken voldoende zijn voor een onderbouwde indicatie.(44) Langdurige diagnostiek legt daarmee langer beslag op jeugdhulpcapaciteit en kan passende ondersteuning vertragen. Voor de school vraagt dit om inzicht in wat de school, samen met ouders en ketenpartners, al kan organiseren en bijsturen tijdens het diagnostisch traject, zodat ondersteuning niet volledig afhankelijk wordt van een formele indicatie.

Sterkte verband: geen verband. Het rapport 'Druk op de keten' biedt een signalerende observatie over verschillen in het aantal diagnostische afspraken, maar onderbouwt niet hoe vaak dit voorkomt, wat de oorzaken zijn en of kortere diagnostiek daadwerkelijk leidt tot snellere of betere ondersteuning. Er kan daarom alleen voorzichtig worden gesteld dat langdurige diagnostiek een mogelijk onnodig knelpunt is voor tijdige ondersteuning van leerlingen.

3.2.8 Waardering van de onderbouwing

Onderwijs en jeugdhulp hangen vooral in het speciaal onderwijs sterk met elkaar samen. Leerlingen in het speciaal onderwijs gebruiken aanzienlijk vaker jeugdhulp dan leerlingen in het regulier onderwijs. Dit is beschrijvend onderbouwd, maar verklaart niet waardoor dit verschil ontstaat. Het is het meest waarschijnlijk dat hier een gemeenschappelijk achtergrondkenmerk aan ten grondslag ligt dat niet naar voren komt uit de studies. De stelling dat speciaal onderwijs een veroorzaker van jeugdhulpgebruik zou (kunnen) zijn is bijzonder stigmatiserend en gaat voorbij aan de waarschijnlijkheid dat onderliggende kenmerken van leerlingen zowel samenhangen met plaatsing in het speciaal onderwijs als met een verhoogde behoefte aan jeugdhulp.

Knelpunten rond onderwijs, zorg en toegang tot hulp kunnen problemen versterken. Wachttijden, personeelstekorten, onduidelijke verantwoordelijkheden en gebrekkige aansluiting worden in de onderzoeken genoemd als mogelijke oorzaken van verzuim, uitval of zwaardere problematiek. Het bewijs hiervoor is vooral indicatief en niet causaal.

De beschikbare literatuur bewijst nauwelijks dat onderwijskenmerken op zichzelf het jeugdhulpgebruik verhogen of verlagen. De onderzoeken geven vooral aanwijzingen voor mogelijke mechanismen; voor de samenloop tussen speciaal onderwijs en jeugdhulp en tussen verzuim en vroegtijdig schoolverlaten en jeugdhulp is de empirische basis steviger.

3.3 Gezinscontext

Van de veertig geïdentificeerde artikelen die betrekking hebben op zowel bestaanszekerheid als jeugdzorg, zijn uiteindelijk negen artikelen met relevante empirische data geselecteerd voor deze uiteenzetting. Het bewijs draagt direct bij aan de beantwoording van de onderzoeksvragen.

3.3.1 Verantwoording exclusie

De geselecteerde bevindingen hebben betrekking op elementen uit de gezinscontext die verband houden met het gebruik van meer jeugdhulp. Daarom zijn studies die enkel gaan over beschermende factoren uitgesloten , evenals onderzoek waarin gezinscontext én jeugdzorggebruik aan bod komen maar waarbij er geen analyse van kwalitatieve of kwantitatieve data wordt uitgevoerd.

3.3.2 Scheiding van ouders en eenoudergezinnen

Kinderen van gescheiden ouders maken vaker gebruik van jeugdhulp dan kinderen van ouders die bij elkaar blijven. Dit verschil is zichtbaar bij uiteenlopende vormen van ambulante jeugdhulp. Bij hulp vanuit wijk- of buurtteams woont ongeveer 62% van de jeugdigen niet met beide ouders samen; bij ambulante hulp, daghulp en jeugdhulp in het eigen netwerk gaat het respectievelijk om circa 47%, 48% en 60%.(45) Onder alle kinderen ligt het aandeel met gescheiden ouders of ouders die nooit samenwoonden rond de 30%. Opvallend is dat ook kinderen van wie de ouders pas in de twee jaren na de start van jeugdhulpgebruik scheiden. Dit kan erop wijzen dat spanningen, conflicten of andere gezinsproblemen al vóór de formele scheiding tot een hulpvraag leiden of juist dat problemen van het kind zodanig ingewikkeld en hardnekkig zijn dat ze op de relatie drukken en de kans groot is dat dit uiteindelijk in een scheiding resulteert.

(44) ID 18: Druk op de keten.
(45) ID 147: Relatie tussen scheidingen, ggz gebruik en jeugdzorggebruik nader onderzocht.

Een andere studie op basis van CBS-gegevens van ruim 131.000 Amsterdamse jongeren bevestigt dat wonen in een eenoudergezin of bij een niet-biologische ouder de kans verhoogt op intensieve jeugdhulp in het daaropvolgende jaar, maar laat onbeschreven wat die exacte kans is.(46) Op basis van CBS-onderzoek kan wel gesteld worden dat 15% van de kinderen in de jeugdzorg in de afgelopen vijf jaar een scheiding heeft meegemaakt, ten opzichte van 9% van de rest van de populatie.(47)

Professionals in een wijkonderzoek noemen daarnaast complexe scheidingen, huisvestingsproblemen, financiële zorgen en conflicten over ouderschap als factoren die de problemen rond een scheiding kunnen versterken. Dit laatste is vooral duidend bewijs uit gesprekken met professionals.(48) Ten slotte komt onder jongeren in JeugdzorgPlus (een kleine, zwaarbelaste groep in gesloten jeugdzorg) gezinsinstabiliteit veelvuldig voor. In deze groep komt maar één op de vijf kinderen uit een gezin met twee biologische ouders.(49)

Sterkte van het verband: Sterk. Meerdere kwantitatieve studies laten consistent zien dat kinderen van gescheiden ouders, en ook kinderen van ouders die kort na de start van jeugdhulpgebruik scheiden, vaker jeugdhulp ontvangen dan kinderen die met beide ouders samenwonen. De bevindingen maken echter niet duidelijk of de scheiding zelf leidt tot meer jeugdhulpgebruik, of dat reeds bestaande gezinsproblemen, conflicten of problematiek bij het kind zowel jeugdhulpgebruik als een latere scheiding verklaren.

3.3.3 Psychische problemen van ouders

Psychische problemen van ouders hangen samen met een grotere kans op ernstige kind- en opvoedproblemen en zijn direct in verband gebracht met jeugdhulpgebruik.
In een grootschalig SCP-onderzoek, gebaseerd op een enquête onder ruim 25.000 ouders, had ongeveer 16% van de gezinnen in het voorgaande jaar te maken met ten minste één ouder die professionele hulp zocht voor psychische klachten.(50)
In gezinnen met één ouder met psychische problemen werden in 17% van de gevallen ernstige kind- en opvoedproblemen gerapporteerd. Wanneer beide ouders psychische problemen hadden, lag dit aandeel op 24%. Resultaten uit dit onderzoek met *odds ratio's* (een test die laat zien hoe groot de kans is dat iets gebeurt ten opzichte van dat het niet gebeurt voor een bepaalde groep) laten zien dat de gezinnen die meer opvoedproblemen hebben, vervolgens ook een aanzienlijk grotere kans hebben om tweedelijns jeugdhulp (in het oude stelsel) te ontvangen. Wanneer gecorrigeerd wordt voor deze opvoedproblemen, zien we dat de kans op jeugdhulpgebruik groter is wanneer er sprake is van psychische problemen bij ouders. Een belangrijke noot is dat het onderzoek uit de periode vóór de invoering van de Jeugdwet in 2015 dateert. De cijfers zijn daarom niet een-op-een te vergelijken met het huidige jeugdhulpstelsel, maar het is aannemelijk dat een patroon in dezelfde richting blijft bestaan. In recenter onderzoek wordt bijvoorbeeld gesteld dat de psychische problemen van ouders een belangrijke risicofactor vormen voor het welzijn en de ontwikkeling van kinderen.(51)

Binnen de specifieke doelgroep van JeugdzorgPlus heeft bijna 50% van de moeders en ongeveer 25% van de vaders psychische problemen.(52) In deze gezinnen komen ook andere belastende omstandigheden relatief vaak voor, zoals opvoedstress, geweld, middelengebruik en politiecontacten. Dit ondersteunt vooral het beeld van meervoudige problematiek in gezinnen met zware jeugdhulp, maar maakt niet duidelijk welk aandeel van het risico afzonderlijk door psychische problemen van ouders wordt verklaard.

Sterkte van het verband: redelijk. De literatuur laat duidelijke samenhang zien tussen psychische problemen van ouders, ernstige kind- en opvoedproblemen en een grotere kans op jeugdhulpgebruik, ook wanneer voor opvoedproblemen wordt gecorrigeerd. De gegevens tonen echter geen causaal verband, zijn gebaseerd op het stelsel van vóór 2015 en maken niet duidelijk welk deel van het risico door ouderlijke psychische problemen afzonderlijk wordt verklaard. Er is geen reden om aan te nemen dat dit verband niet langer bestaat, en in meer recente studies wordt dit verband bovendien voor waar aangenomen.

(46) ID 82: Vroegsignalering van het risico op intensieve jeugdhulp voor preventieve doeleinden.
(47) ID 151: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren, 2017 | CBS.
(48) ID 142: jeugdhulp-in-de-wijken-vergeleken.
(49) ID 6: Statische-en-dynamische-kenmerken-van-jeugdigen-in-JeugdzorgPlus-Een-systematische-review-Static-and-dynamic-characteristics-of-youth-in-secured-residential-care-A-systematic-review.pdf.
(50) ID 53: Terecht in de jeugdzorg.
(51) ID 32: Kinderen uit de knel.
(52) ID 6: Statische-en-dynamische-kenmerken-van-jeugdigen-in-JeugdzorgPlus-Een-systematische-review-Static-and-dynamic-characteristics-of-youth-in-secured-residential-care-A-systematic-review.pdf.

3.3.4 Ouder in contact met justitie

Justitiecontacten van ouders zijn een duidelijke indicator van intensieve jeugdhulp. Op basis van CBS-gegevens uit Amsterdam blijkt dat een eerdere verdenking van een misdrijf bij de vader of moeder samenhangt met een hogere kans op intensieve jeugdhulp in de twaalf maanden daarna.(53) Het risico neemt vooral sterk toe wanneer justitiecontacten samengaan met andere risicofactoren, zoals werkloosheid van ouders en opgroeien in een eenoudergezin of bij niet-biologische ouders. Bij vier of meer risicofactoren bleek de kans op intensieve jeugdhulp ongeveer tienmaal zo hoog als wanneer er geen risicofactoren aanwezig zijn; bij zes of meer factoren is deze kans ongeveer 21 maal zo hoog.

In een vergelijkend onderzoek van CBS blijkt dat, van de kinderen en jongeren die gebruikmaken van jeugdhulp, 3% van de ouders is aangemerkt als verdachte in een zaak, ten opzichte van 1% voor de gehele populatie.(54) Dit percentage kan echter sterk oplopen voor sommige specifieke groepen van jeugdhulp; van de kinderen die jeugdbescherming ontvangen heeft namelijk maar liefst 21% een ouder die aangemerkt is als verdachte.

De review naar JeugdzorgPlus ondersteunt dit beeld voor een zwaarbelaste doelgroep.(55) In ongeveer een kwart van de onderzochte gezinnen had minstens één gezinslid politiecontacten. De strafbare feiten werden vaker gerapporteerd bij vaders dan bij moeders. Deze cijfers laten zien dat justitiële problematiek relatief vaak voorkomt binnen gezinnen van jongeren in gesloten jeugdhulp, maar zonder vergelijkingsgroep zeggen ze minder over het algemene effect op jeugdhulpgebruik.

Sterkte van het verband: redelijk. CBS-onderzoek laat zien dat een eerdere verdenking van een ouder samenhangt met een hogere kans op intensieve jeugdhulp in het daaropvolgende jaar, vooral wanneer er ook andere risicofactoren aanwezig zijn. De beschikbare studies maken echter niet duidelijk in hoeverre justitiecontacten zelf, dan wel onderliggende gezins- en sociaal-economische problematiek deze samenhang verklaren. De cijfers van JeugdzorgPlus en het CBS bevestigen vooral dat justitiële problematiek in de meest zwaarbelaste groepen relatief vaak voorkomt.

3.3.5 Verslavingsproblematiek van ouders

Verslavingsproblematiek binnen het gezin hangt enigszins samen met de vraag naar jeugdhulp. De kans op jeugdhulpgebruik is, in vergelijkbare mate met psychische problematiek van ouders, groter wanneer er sprake is van verslaving bij (een) ouder(s).(56) In een onderzoek gaf 1,6% van de ouders aan dat er in de afgelopen drie jaar verslavingsproblematiek was binnen het huishouden. Hoewel dit een beperkte groep betreft, is de kans op ernstige kind- en opvoedproblematiek met 29% aanzienlijk hoger.

In de studie over JeugdzorgPlus is te zien dat middelenproblemen ook binnen deze groep voorkomen: ongeveer 15% van de ouders heeft een verslaving aan verdovende middelen.(57) Deze verslavingsproblematiek gaat regelmatig samen met psychische problemen, geweld, opvoedstress en contacten met politie of justitie. Dit onderzoek laat vooral een cumulatief risicoperspectief zien: de combinatie van problemen is waarschijnlijk relevanter dan één enkele gezinsfactor.

Sterkte van verband: redelijk. Een grootschalig onderzoek laat zien dat verslavingsproblematiek binnen het huishouden samenhangt met een grotere kans op ernstige kind- en opvoedproblemen en jeugdhulpgebruik, en de bevindingen voor JeugdzorgPlus ondersteunen het beeld van meervoudige problematiek. Het betreft een relatief klein aandeel, en de verbanden met het gebruik van jeugdhulp zijn wel duidelijk aanwezig, maar een individuele oorzaak-gevolgrelatie kan niet gesteld worden op basis van de beschikbare studies. Sterkte

3.3.6 Waardering van de onderbouwing

Gezinscontext en jeugdhulp hangen duidelijk met elkaar samen. Kinderen van gescheiden ouders en kinderen van ouders met psychische problemen, justitiecontacten of verslavingsproblematiek maken vaker gebruik van jeugdhulp, en in het bijzonder van intensievere vormen van hulp. Dit is beschrijvend en vergelijkend onderbouwd, maar verklaart niet welk gezinsprobleem afzonderlijk tot jeugdhulpgebruik leidt.

(53) ID 82: Vroegsignalering van het risico op intensieve jeugdhulp voor preventieve doeleinden.
(54) ID 151: De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren, 2017 | CBS.
(55) ID 6: Statische-en-dynamische-kenmerken-van-jeugdigen-in-JeugdzorgPlus-Een-systematische-review-Static-and-dynamic-characteristics-of-youth-in-secured-residential-care-A-systematic-review.pdf.
(56) ID 82: Vroegsignalering van het risico op intensieve jeugdhulp voor preventieve doeleinden.
(57) ID 6: Statische-en-dynamische-kenmerken-van-jeugdigen-in-JeugdzorgPlus-Een-systematische-review-Static-and-dynamic-characteristics-of-youth-in-secured-residential-care-A-systematic-review.pdf.

De gezinsproblemen komen vaak in combinatie voor. Psychische problemen, verslaving, justitiecontacten en scheiding hangen regelmatig samen met onder meer financiële zorgen, geweld, opvoedstress, werkloosheid en instabiliteit in het gezin. Het bewijs voor de afzonderlijke invloed van deze factoren is daardoor beperkt, maar uit onderzoeken blijkt wel dat ze allemaal een bijdrage leveren aan de kans op jeugdhulpgebruik.

HOOFDSTUK 4

Bevindingen literatuuronderzoek

4.1 Bevindingen literatuuronderzoek

4.1.1 Samenvatting empirische bevindingen

Uit het literatuuronderzoek komt geen sterk en eenduidig empirisch bewijs naar voren voor directe causale verbanden tussen afzonderlijke factoren in de domeinen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext enerzijds en het gebruik van jeugdhulp anderzijds. Wel zien we (redelijk) sterke positieve correlaties.

De sterkste empirische onderbouwing voor factoren die in verband kunnen worden gebracht met gebruik van jeugdhulp vinden we bij de subthema's van bestaanszekerheid. We zien vaak een sterke positieve correlatie tussen opgroeien in armoede, schuldenproblematiek in het gezin en de afhankelijkheid van een uitkering enerzijds en het gebruik van jeugdhulp anderzijds. Causale relaties zijn niet eenduidig aangetoond, maar wel aannemelijk.

Voor onderwijs is de onderbouwing voor een verband met jeugdhulpgebruik het sterkst bij leerlingen in het speciaal onderwijs. Deze kinderen maken aanzienlijk vaker gebruik van jeugdhulp dan leerlingen in het regulier onderwijs. Hierbij is het aannemelijk dat er eerder sprake is van een gemeenschappelijke onderliggende verklarende factor dan een oorzaak-gevolgverband. Daarnaast zijn er redelijke aanwijzingen dat verzuim, wachtlijsten, personeelstekorten en tekortschietende aansluiting tussen onderwijs en zorg samenhangen met een grotere ondersteuningsbehoefte.

Voor gezinscontext is er redelijke tot sterke onderbouwing voor een verband met jeugdhulpgebruik . Kinderen van gescheiden ouders en kinderen van ouders met psychische problemen, justitiecontacten of verslavingsproblematiek maken vaker, en vaker intensiever, gebruik van jeugdhulp.

4.1.2 Beantwoording hoofdvraag

Het literatuuronderzoek beoogde de volgende hoofdvraag te beantwoorden:

Welke aanpalende domeinen worden in de (inter) nationale (wetenschappelijke) literatuur in verband gebracht met de vraag naar jeugdhulp, waarbij wordt gekeken naar onderwijs, bestaanszekerheid/ schuldenproblematiek en gezin/context?

De beschikbare literatuur biedt niet voldoende basis voor de stellige conclusie dat het terugdringen van één specifieke factor in een aanpalend domein rechtstreeks leidt tot minder jeugdhulpgebruik. De literatuur biedt wel een stevige basis voor twee meer genuanceerde conclusies.

1. Van verschillende factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext is het empirisch onderbouwd dat ze **invloed hebben op het welzijn en de ontwikkeling van kinderen en op de draagkracht van gezinnen**. Daarmee vormen ze plausibele aangrijpingspunten voor preventief en domeinoverstijgend beleid.
2. Verschillende factoren binnen bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext hangen aantoonbaar samen met **een verhoogde kans op problemen, ondersteuningsbehoeften en jeugdhulpgebruik**. Het is daardoor aannemelijk dat het sturen op verlichting van deze factoren leidt tot minder (zware) instroom van jeugdhulp.

We benadrukken hiermee dat het gebrek aan (wetenschappelijk) bewijs voor causale relaties niet betekent dat deze onderzochte factoren niet bijdragen aan het gebruik van jeugdhulp. Tegelijkertijd moet deze conclusie niet worden gelezen als bewering dat een verandering in één afzonderlijke factor automatisch leidt tot een (evenredige) daling van het jeugdhulpgebruik . In de hierna volgende discussie gaan we nader in op de complexiteit en de reden dat we op basis van gevonden bewijs betere aanbevelingen kunnen doen.

Ook hebben we gekeken in hoeverre er conclusies kunnen worden getrokken over beleidswijzigingen in de aanpalende domeinen en de effecten daarvan op jeugdhulpgebruik. Hierover trekken we twee conclusies. Ten eerste zijn veel grote beleidsmatige veranderingen in dezelfde tijdsperiode doorgevoerd. Zo is de Jeugdwet in 2015 ingevoerd, de Wet passend onderwijs in 2014, de Participatiewet in 2015 en de Wet maatschappelijke ondersteuning ook in 2015. Als gevolg hiervan is het ingewikkeld, dan wel onmogelijk om de effecten van deze beleidsveranderingen in isolatie in kaart te brengen. Bovendien worden beleidsveranderingen in aanpalende domeinen vrijwel nooit in relatie tot jeugdhulpgebruik onderzocht. Jeugdhulpgebruik wordt bijvoorbeeld wel uitgebreid onderzocht in relatie tot de Jeugdwet, maar dit geldt niet voor beleid in aanpalende domeinen.

4.2 Duiding en verklaring van bevindingen

De literatuur laat duidelijke correlaties zien tussen factoren in aanpalende levensdomeinen en het gebruik van jeugdhulp, maar biedt weinig mogelijkheden om vast te stellen of er sprake is van directe oorzaak-gevolgrelaties of dat onderliggende factoren het verband kunnen verklaren. In deze discussie geven we verschillende verklaringen voor het gebrek aan sterk causaal bewijs voor de impact van aanpalende levensdomeinen op het gebruik van jeugdhulp. Deze verklaringen liggen voornamelijk in de aard van de onderzochte verbanden en problematiek, en de methodologische uitdagingen en beperkingen die onderzoek met zich meebrengt voor het vergaren van uitsluitend en eenduidig (wetenschappelijk) bewijs.

4.2.1 Aard van verbanden tussen factoren en gebruik van jeugdhulp

Zoals benoemd in de inleiding zijn de ontwikkeling van verminderd welbevinden naar een jeugdhulpvraag en het daadwerkelijk gebruik van jeugdhulp twee afzonderlijke kwesties (zie figuur 1). De eerste kwestie bevraagt: hoe gaat het met het kind of het gezin, en is er sprake van problemen of omstandigheden waardoor hulp nodig is? De tweede kwestie bevraagt: wordt deze behoefte gesignaleerd, wordt er ondersteuning gezocht en wordt die vervolgens ook gevonden en als jeugdhulp geregistreerd?

Tussen het bestaan van problemen en het gebruik van jeugdhulp ligt een proces van signalering, beoordeling, verwijzing, toegang en beschikbaarheid. Verschillende factoren beïnvloeden dit proces, waaronder:

- gemeentelijke inrichting van de toegang
- verschillen in lokale voorzieningen en regelgeving
- culturele normen en verwachtingen over het zoeken van ondersteuning
- kennis en vaardigheden van gezinnen om hulp in te schakelen
- taalbarrières
- de begrijpelijkheid en toegankelijkheid van systemen
- de beschikbaarheid van informele, algemene en preventieve ondersteuning
- wachttijden en personeelstekorten
- de wijze waarop professionals problemen herkennen, diagnosticeren en doorverwijzen.

Hierdoor hoeft een toename van problemen of ondersteuningsbehoeften niet een-op-een samen te gaan met een toename van formeel jeugdhulpgebruik. Sommige kinderen en gezinnen ontvangen geen hulp terwijl ze daar mogelijk wel behoefte aan hebben. Andere kinderen komen juist in de jeugdhulp terecht terwijl lichtere, informele ondersteuning mogelijk passender zou zijn geweest. Het geregistreerde gebruik van jeugdhulp is niet alleen afhankelijk van de omvang en ernst van de problematiek onder kinderen en gezinnen, maar ook van de inrichting en werking van het stelsel. Met andere woorden: relaties tussen grondoorzaken uit aanpalende levensdomeinen en gebruik van jeugdhulp zijn altijd modererend/conditioneel en zijn daarmee moeilijk causaal aan te tonen.

4.2.2 Aard van problematiek die leidt tot gebruik jeugdhulp

Een aanvullende verklaring voor de beperkte bewijslast voor causale verbanden ligt in de aard van de problemen waarop jeugdhulp zich richt. Ondanks dat er ook jeugdhulpvragen zijn die enkelvoudig ontwikkelen, ontstaan vragen vaker in een context van gestapelde problematiek, waarin meerdere problemen en kwetsbaarheden tegelijkertijd aanwezig zijn en voldoende beschermende factoren ontbreken.

Onderzoek toont een positieve correlatie tussen ‘meervoudig kwetsbare gezinnen’ in Nederland en jeugdhulpgebruik. Dit soort verbanden maakt niet duidelijk welke afzonderlijke factor hierbij doorslaggevend is of via welke mechanismen deze

invloed uitoefent, omdat problemen vaak samen voorkomen en elkaar versterken.[58] Bovendien verschilt per gezin hoe problemen zich ontwikkelen en welke ondersteuningsbehoeften daaruit voortkomen. Daarbij spelen zowel de aard en ernst van de problemen als de volgorde waarin zij optreden en elkaar versterken een rol.

Een opstapeling van factoren kan tot verschillende soorten multiproblematiek leiden:

- **Cumulatie:** afzonderlijke problemen stapelen zich op totdat de draagkracht van het kind, de ouders of het gezin wordt overschreden. Een gezin kan bijvoorbeeld tegelijkertijd te maken krijgen met financiële zorgen, relatieproblemen tussen de ouders, een verhuizing en problemen op school. Geen van deze problemen hoeft het andere te veroorzaken. Gezamenlijk kunnen ze echter zoveel druk opleveren dat het gezin niet meer in staat is de situatie zonder aanvullende ondersteuning op te vangen.
- **Kettingreactie of neerwaartse spiraal: problemen veroorzaken of versterken elkaar.** Bij een kettingreactie versterken problemen elkaar in de tijd. Eén probleem veroorzaakt of verergert een volgend probleem, waardoor er een neerwaartse spiraal of feedbackloop kan ontstaan. Een voorbeeld is pestervaringen, met als gevolg minder zelfvertrouwen, met als gevolg schoolverzuim, met als gevolg leerachterstand, met als gevolg meer stress en vermijding. Die versterkende negatieve invloed tussen factoren kan ook wederkerig zijn.
- **Emergentie:** door de combinatie van verschillende problemen ontstaat een patroon dat kwalitatief verschilt van de afzonderlijke oorzaken. Bijvoorbeeld: de combinatie van een licht opvoedingsprobleem, een licht communicatieprobleem en licht probleemgedrag (op zichzelf staand niet problematisch) leidt gezamenlijk tot een chronisch patroon van spanningen en gezinsontwrichting. Een analyse en een aanpak van geïsoleerde risicofactoren schiet dan tekort.

Methodisch betekent het dat afzonderlijke effecten moeilijk te isoleren zijn en dat statistische correctie voor samenhangende kenmerken niet altijd voldoende is om de causale bijdrage van iedere factor vast te stellen.

4.2.3 Aard en beperkingen van wetenschappelijke methodiek

Het wetenschappelijk vaststellen van een causaal verband vereist idealiter *een randomized controlled trial* (RCT); een vergelijking tussen een groep die wordt blootgesteld aan een factor of interventie en een vergelijkbare groep waarbij dat niet gebeurt, waarbij mogelijke invloeden van andere factoren worden voorkomen of er hiervoor kan worden gecorrigeerd.

Factoren als armoede, schulden, werkloosheid, een scheiding of een tekort aan passende ondersteuning zijn om verschillende redenen lastig te onderzoeken met behulp van deze methode. Het identificeren van gezinnen die een van de te onderzoeken kenmerken bezitten en een controlegroep die op andere factoren in aanpalende levensdomeinen vergelijkbaar is, wordt ook bemoeilijkt door de multiproblematiek, zoals eerder beschreven. De factoren komen zelden in isolatie voor. Onder zulke omstandigheden kunnen eventuele effecten dus niet worden toegeschreven aan specifieke factoren, omdat het niet te herleiden is welk deel van het effect door welke factor veroorzaakt wordt. Het introduceren armoede, schulden of gezinsproblematiek in anders vergelijkbare gezinnen is, uiteraard, zowel praktisch als moreel problematisch. Een echte RCT in het sociaal domein is dus niet mogelijk.

Ook voor beleidsmaatregelen binnen het sociaal domein is randomisatie vaak niet mogelijk, omdat maatregelen voor een gehele gemeente, doelgroep of bevolking worden ingevoerd. Daardoor ontbreken vaak representatieve en voldoende vergelijkbare controlegroepen. Onderzoek is dan aangewezen op gegevens die afkomstig zijn uit observaties, natuurlijke experimenten of vergelijkingen tussen vergelijkbare gebieden en perioden. Dergelijke onderzoeksopzetten kunnen waardevolle aanwijzingen en inzichten opleveren en moeten in de toekomst ook voortgezet worden, maar maken het moeilijker om alternatieve verklaringen voor gevonden verbanden (volledig) uit te sluiten.

RCT's zijn niet de enige manier om causale uitspraken te onderbouwen. Ook longitudinaal onderzoek, quasi-experimentele onderzoeksopzetten, natuurlijke experimenten, *difference in differences*-analyses en onderzoek rond beleidsgrenzen of invoeringsmomenten kunnen de causale onderbouwing versterken. Voor de onderzochte relatie tussen aanpalende domeinen en jeugdhulpgebruik blijken dergelijke

(58) ID34, p. 8: RIVM Kennisnotitie: kwetsbaarheid rond de zwangerschap en verschillen in zorggebruik.

studies echter beperkt beschikbaar. Voor zover dit soort onderzoeken bestaan, spelen er andere beperkingen mee die de bruikbaarheid van deze resultaten voor ons onderzoek beperken:

- **Contextafhankelijkheid van resultaten/effecten:** een afzonderlijk aandachtspunt gerelateerd aan de gelaagdheid van problematiek in de jeugdhulp (zie paragraaf 4.2.1 en 4.2.2.) is dat de effecten van aanpalende levensdomeinen op jeugdhulp en van interventies op dit vlak contextafhankelijk zijn. De exacte uitwerking van bepaalde factoren op het gebruik van jeugdhulp kan verschillen naargelang de lokale uitvoeringspraktijk, beschikbare voorzieningen, doelgroep, samenwerking tussen organisaties en kenmerken van de omgeving. Ook interventies hebben verschillende effecten afhankelijk van de context: een aanpak die in één gemeente of school tot lager jeugdhulpgebruik leidt, kan in een andere gemeente weinig of zelfs het tegenovergestelde effect hebben. Dat beperkt de generaliseerbaarheid van bevindingen en maakt het moeilijk om op basis van afzonderlijke studies algemene uitspraken te doen over de verwachte invloed op het landelijke jeugdhulpgebruik.
- **Langetermijneffecten/-resultaten:** sommige effecten worden pas na langere tijd zichtbaar. Financiële onzekerheid of aanhoudende problemen op school hoeven niet onmiddellijk tot een formele jeugdhulpvraag te leiden. De gevolgen kunnen zich geleidelijk ontwikkelen en pas maanden of jaren later zichtbaar worden in het welzijn van een kind, de draagkracht van het gezin of het gebruik van ondersteuning. Daarbij verschilt het tijdspad per kind, gezin en type problematiek. Dit belemmert de mogelijkheid om causale verbanden tussen veranderingen in aanpalende levensdomeinen of beleidsverandering en een latere verandering in jeugdhulpgebruik (wetenschappelijk) aan te tonen. Veel beleidsevaluaties volgen bovendien een relatief korte periode, terwijl effecten van preventieve maatregelen zich mogelijk pas op langere termijn voordoen.
- **Focus/richting van bestaand onderzoek:** veel van het beschikbare onderzoek brengt bepaalde kenmerken in kaart van kinderen in de jeugdhulp, maar toont niet wetenschappelijk aan of deze kenmerken de oorzaak zijn van het belanden in de jeugdhulp. Uit dergelijk onderzoek kan vaak een samenhang worden vastgesteld, maar kan niet worden aangetoond dat de betreffende factor uitsluitend het jeugdhulpgebruik heeft veroorzaakt. Zo bewijst de constatering dat een relatief groot gedeelte van de kinderen in de jeugdhulp speciaal onderwijs volgt, niet per se dat deelname aan het speciaal onderwijs tot jeugdhulpgebruik leidt. Het is ook mogelijk dat beide uitkomsten samenhangen met een onderliggende ondersteuningsbehoefte. Dezelfde problematiek of kwetsbaarheid kan er dan toe leiden dat een kind zowel speciaal onderwijs volgt als jeugdhulp ontvangt. Daarnaast kan er sprake zijn van verschillende alternatieve verklaringen. Zo kan een derde factor zowel de situatie in het onderwijs als het jeugdhulpgebruik beïnvloeden. Ten slotte kunnen selectie-effecten een rol spelen, bijvoorbeeld wanneer kinderen met bepaalde kenmerken eerder worden gesignaleerd of verwezen dan andere kinderen met vergelijkbare problemen.

Het ontbreken van sterk causaal bewijs betekent niet dat de gevonden factoren niet relevant zijn of geen causale rol kunnen spelen. De input en de inzichten die we ophaalden bij experts in de verkennende fase en die tijdens de expertvalidatie zijn verkregen sluiten aan bij onze conclusies uit het literatuuronderzoek. De bevestiging van experts vanuit hun achtergrond versterkt de aannemelijkheid van causale verbanden tussen factoren in bestaanszekerheid, onderwijs en gezinscontext en het gebruik van jeugdhulp. Het vormt echter geen bewijslast die gelijk staat aan (wetenschappelijk) onderzoek waarmee causale effecten statistisch kunnen worden vastgesteld.

4.3 Expertvalidatie

De bevindingen van de literatuurstudie zijn gevalideerd en besproken met inhoudelijke experts. De respondenten hadden vooraf de gelegenheid de tussentijdse literatuurrapportage te lezen, en hadden ook toegang tot onze voorlopige annotaties van de beleidsmatige relevantie van de bevindingen. Tijdens individuele, semigestructureerde interviews hebben deze experts feedback en reacties gegeven op de uitkomsten van het literatuuronderzoek en de plaatsing daarvan in de context van huidige ontwikkelingen binnen beleid en de praktijk van jeugdhulp. Deze gesprekken hebben ons geholpen om de bevindingen en verklaringen hierboven aan te scherpen. Daarnaast hebben wij de volgende reflecties opgehaald uit de gesprekken:

Reflectie 1

De onderzochte domeinen worden als relevant herkend, maar vormen slechts een deel van het bredere vraagstuk van factoren die een risico vormen of die juist beschermen. De samenhang tussen bestaanszekerheid, onderwijs, gezinscontext en jeugdhulpgebruik wordt onderschreven, evenals dat factoren niet los van elkaar kunnen worden beschouwd. Daarnaast noemt men factoren als

kinderopvang, wonen, welbevinden, participatie, mentale gezondheid en sport en vrije tijd die van invloed zijn en ook passende mogelijkheden tot interventie bieden.

Reflectie 2

De relatie tussen onderwijs en jeugdhulp is sterk in ontwikkeling. De beweging naar inclusief onderwijs vraagt om intensievere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. De aandacht verschuift daarbij van de samenhang en het onderscheid tussen onderwijs en jeugdhulp naar de samenwerking tussen beide domeinen rond kinderen met aanvullende ondersteuningsbehoeften.

Reflectie 3

De grootste uitdaging ligt niet bij het vergaren van nieuwe kennis, maar in het benutten van bestaande kennis. Experts wijzen op een omvangrijke kennisbasis, aangevuld met tal van pilots, programma's en lokale initiatieven. Een terugkerende vraag is niet wat werkt, maar hoe werkende aanpakken duurzaam kunnen worden georganiseerd, gefinancierd en opgeschaald. De behoefte aan implementatie- en opschalingskracht en borging werd in de gesprekken nadrukkelijker genoemd dan de behoefte aan nieuw onderzoek.

Reflectie 4

De expertgesprekken bevestigen dat er meer bekend is over factoren die bijdragen aan problemen en ondersteuningsbehoeften dan over hun directe invloed op het gebruik van jeugdhulp. Beleidsgerichte advisering kan daarom niet uitsluitend steunen op empirisch onderzoek, maar vraagt om een zorgvuldige combinatie van alle vormen van kennis, ook niet-wetenschappelijke kennis, zijn belangrijke kennisbronnen voor beleidsvorming.

HOOFDSTUK 5

De vertaling van onderzoek naar beleid

De aanbevelingen in dit hoofdstuk staan niet op zichzelf, maar bestaan in een context waarbinnen de afgelopen jaren verscheidene adviezen, beleidsagenda's en kennisbases zijn ontwikkeld rond jeugdhulp, bestaanszekerheid, de gezinscontext en onderwijs. Met dit hoofdstuk doen we dat niet opnieuw, maar kiezen we voor een prioritering van de handelingsperspectieven van de onderzochte domeinen en reflecteren we op de vraag hoe verandering effectief kan worden gerealiseerd.

5.1 Prioritering van handelingsperspectieven

Kunnen we met de uitkomsten van het literatuuronderzoek de vraag beantwoorden op welke factoren moet worden geïnvesteerd om invloed uit te oefenen op jeugdhulpgebruik? Dat antwoord is tweeledig. Het beschikbare bewijs leidt niet tot een eenduidige ja, maar evenmin tot een nee. De bevindingen bevestigen dat de onderzochte domeinen samenhangen met jeugdhulpgebruik. Op basis van de literatuur kan echter niet worden geconcludeerd dat investering in één van de drie domeinen automatisch leidt tot minder jeugdhulpgebruik, of dat elementen uit de domeinen direct jeugdhulpgebruik veroorzaken. Daarvoor ontbreekt het benodigde causale bewijs. Daarom richten de aanbevelingen zich op de factoren waarvoor de samenhang met jeugdhulpgebruik het meest overtuigend is en vertalen we deze naar geprioriteerde handelingsperspectieven.

5.1.1 Bestaanszekerheid: problematische schulden en financiële stress bij gezinnen

De samenhang tussen financiële bestaansonzekerheid en jeugdhulpgebruik is redelijk tot sterk onderbouwd. Ook is aannemelijk dat financiële stress via de gezinscontext doorwerkt op kinderen. Financiële stress kan de mentale ruimte en opvoeddraagkracht van ouders beperken en de stabiliteit in het gezin onder druk zetten. Het onderzoek toont niet aan hoeveel jeugdhulpgebruik kan worden voorkomen door het inkomen te verhogen of schulden op te lossen.

We zien bovendien dat financiële bestaansonzekerheid in relatie tot jeugdhulpgebruik binnen de onderzochte domeinen in de afgelopen jaren het meest is onderzocht. De relatief grote hoeveelheid onderzoeken en initiatieven rondom opgroeiende kinderen en bestaanszekerheid laat dus ook zien dat er maatschappelijk draagvlak is voor dit onderwerp. De feitenbasis biedt aanleiding om binnen de onderzochte domeinen prioriteit te geven aan financiële bestaanszekerheid en in het bijzonder problematische schulden.

Op basis van de gevonden verbanden formuleren wij hieronder de belangrijkste handelingsperspectieven voor het ministerie van VWS:

- **Breng het kinder- en gezinsperspectief structureel in bij beleid rond bestaanszekerheid -** De sterkste empirische onderbouwing wordt gevonden voor armoede,

problematische schulden en uitkeringsafhankelijkheid. De rol van het ministerie van VWS ligt niet in het voeren van inkomensbeleid, maar in het zichtbaar maken van de gevolgen van financiële stress voor kinderen, gezinnen en ondersteuningsbehoeften. Bevorder daarom dat er bij beleid rond schulden, inkomensondersteuning en bestaanszekerheid expliciet wordt gekeken naar de effecten op kinderen, gezinsdraagkracht en ontwikkelkansen.

- **Geef financiële bestaanszekerheid een expliciete plaats in de brede preventiestrategie voor jeugd -** Binnen de onderzochte domeinen biedt financiële bestaanszekerheid de sterkste empirische basis. Gebruik deze kennis om armoede, financiële stress en problematische schulden niet alleen te benaderen vanuit inkomens- en participatiebeleid, maar ook vanuit hun betekenis voor de ontwikkeling van kinderen, gezinsdraagkracht en ondersteuningsbehoeften.

De grootste opgave ligt daarbij niet bij generieke inkomensondersteuning, maar bij gezinnen waarin financiële problemen samengaan met kwetsbaarheden in de gezinscontext of het onderwijs. Het ministerie van VWS kan deze inzichten benutten door het belang van kinderen en gezinnen nadrukkelijker in te brengen bij beleid rondom inkomen, schulden en sociale zekerheid. Het primaire doel daarvan is het verminderen van financiële stress en de stapeling met problemen op andere levensgebieden en het versterken van de stabiliteit in gezinnen. Minder problemen, minder ondersteuningsbehoeften en mogelijk minder jeugdhulpgebruik zijn daarvan verwachte vervolgeffecten.

5.1.2 Gezinscontext: ouderschap en gezinsstabiliteit binnen de volwassenenzorg

Het literatuuronderzoek laat zien dat omstandigheden en problemen van ouders via de gezinscontext kunnen doorwerken op kinderen. Psychische problemen, financiële stress, verslavingsproblematiek, scheiding en justitiecontacten van ouders hangen samen met problemen bij kinderen en jeugdhulpgebruik. Deze factoren komen bovendien vaak samen voor met financiële problemen. Juist de stapeling zorgt voor verlies van draagkracht en stressoren die ten grondslag kunnen liggen aan jeugdhulpgebruik.

Op basis van de gevonden verbanden formuleren wij hieronder de belangrijkste handelingsperspectieven voor het ministerie van VWS:

- **Bevorder en borg dat problemen van ouders eerder onderdeel worden van de analyse van ondersteuningsbehoeften van kinderen.** Het literatuuronderzoek laat zien dat psychische problemen, verslavingsproblematiek, financiële stress en andere belastende omstandigheden van ouders kunnen doorwerken op kinderen via de gezinscontext. Bevorder daarom dat de toegang tot ondersteuning en jeugdhulp niet alleen kijkt naar de hulpvraag van het kind, maar ook naar onderliggende problemen van ouders en de mogelijkheden om deze waar nodig via andere domeinen te adresseren.
- **Maak stapeling van problemen tot grond voor vroegtijdige en samenhangende ondersteuning.** De literatuur laat zien dat financiële problemen, ouderproblematiek en onderwijsproblemen vaak gelijktijdig voorkomen en elkaar versterken. Bevorder daarom dat beleid, monitoring en ondersteuning niet uitsluitend worden gericht op afzonderlijke problemen, maar juist op situaties waarin meerdere kwetsbaarheden samenkomen en de totale belasting van een gezin oploopt.
- **Maak gezinsdraagkracht een expliciete beleidsopgave met aanpalende domeinen.** De gevonden verbanden wijzen erop dat de invloed van problemen op kinderen mede wordt bepaald door de draagkracht en stabiliteit van het gezin. Bevorder daarom dat beleid rond psychische gezondheid, verslaving, bestaanszekerheid, participatie en justitie niet alleen wordt beoordeeld op effecten voor volwassenen, maar ook op de gevolgen voor gezinsdraagkracht, opvoedomstandigheden en de ontwikkeling van kinderen.

5.1.3 Onderwijs: onderwijscontinuïteit voor kinderen met aanvullende ondersteuningsbehoeften

Onderwijs onderscheidt zich van bestaanszekerheid en gezinscontext doordat het niet primair een risicofactor is, maar vooral een ontwikkel-, signalerings- en ondersteuningsomgeving. Vrijwel alle kinderen volgen onderwijs. Daarmee is onderwijs een belangrijke plek waar problemen zichtbaar kunnen worden en ondersteuning georganiseerd kan worden. De bijdrage van onderwijs ligt daarmee vooral in het bevorderen van ontwikkeling, sociale verbondenheid, veiligheid en onderwijsdeelname. Onderwijs kan zo als ontwikkelomgeving en ondersteuningscontext benut worden, en de samenwerking met OCW, gemeenten en onderwijspartners kan vooral op kinderen gericht worden bij wie onderwijsproblemen samenkomen met kwetsbaarheden in de gezinscontext of bestaanszekerheid. Juist bij deze groep is sprake van stapeling van problemen en neemt de kans op zwaardere ondersteuning toe.

De expertgesprekken bevestigen de waarde van de onderwijscontext als ontwikkelomgeving voor kinderen. Ook geven experts aan dat de grootste opgave momenteel niet ligt in het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen op dit gebied, maar in het breder toepassen en structureel organiseren van bestaande initiatieven rond inclusief onderwijs, onderwijszorgarrangementen, zorg in onderwijstijd en de Verbindingsroute. Voor het ministerie van VWS ligt daarom vooral een rol in het ondersteunen van opschaling, het wegnemen van knelpunten tussen onderwijs en zorg, en het stimuleren van samenwerking rond kinderen met meervoudige ondersteuningsvragen.

Op basis van de gevonden verbanden formuleren wij hieronder de belangrijkste handelingsperspectieven voor het ministerie van VWS.

- **Geef prioriteit aan onderwijs als ontwikkel- en ondersteuningsomgeving voor kinderen met aanvullende ondersteuningsbehoeften.** Onderwijs is een belangrijke omgeving voor ontwikkeling, signalering en ondersteuning van kinderen. Stuur samen met OCW op een gedeeld onderwijsperspectief voor kinderen en op bestuurlijke samenwerking tussen onderwijs, gemeenten en jeugdhulp die dit perspectief ondersteunt. Daarbij ligt de nadruk op het creëren van de randvoorwaarden voor structurele samenwerking en ondersteuning in en rond de school.

5.1.4 Domeinoverstijgende handelingsperspectieven

De voorgaande paragrafen beschrijven handelingsperspectieven binnen bestaanszekerheid, gezinscontext en onderwijs afzonderlijk. Tegelijkertijd laat het onderzoek zien dat deze domeinen in de praktijk niet los van elkaar functioneren. Problemen op verschillende levensgebieden komen vaak gelijktijdig voor, beïnvloeden elkaar onderling en kunnen gezamenlijk bijdragen aan ondersteuningsbehoeften van kinderen en gezinnen. Twee overstijgende handelingsperspectieven komen naar voren op basis van de bevindingen en analyse in dit onderzoek. De perspectieven zijn niet nieuw, maar de uitwerking en implementatie hiervan in de praktijk is op dit moment nog in ontwikkeling en door deze punten hier uit te lichten willen wij hier nogmaals de aandacht op vestigen.

- **Gebruik stapeling van problemen als aangrijpingspunt voor beleid -** Richt beleid, monitoring en ondersteuning niet alleen op afzonderlijke probleemgebieden, maar expliciet op gezinnen en doelgroepen waar problemen zich opstapelen. Juist wanneer kwetsbaarheden op het gebied van bestaanszekerheid, gezinscontext en onderwijs samenkomen, neemt de kans op ondersteuningsbehoeften en jeugdhulpgebruik toe. Bevorder daarom dat stapeling van problemen een expliciet criterium wordt in beleidsprioritering, monitoring en besluitvorming.
- **Beoordeel beleid expliciet op mogelijke gevolgen voor kinderen, gezinnen en jeugdhulpgebruik -** Veel factoren die samenhangen met jeugdhulpgebruik ontstaan buiten het jeugddomein. Bevorder daarom dat bij nieuw beleid rond bestaanszekerheid, schulden, participatie, onderwijs en zorg expliciet wordt beoordeeld en gevolgd welke effecten niet alleen heeft voor kinderen, gezinnen en ondersteuningsbehoeften mar ook op jeugdhulpgebruik. Dit helpt om mogelijke bedoelde en onbedoelde effecten op het toekomstige beroep op jeugdhulp vroegtijdig zichtbaar te maken en mee te nemen in beleidsontwikkeling.

Naast de onderzochte domeinen zijn er andere beleidsopgaven waarin kansen en risico's besloten liggen voor de ontwikkeling van jeugdhulpgebruik. Denk daarbij aan de woningopgave, bestaanszekerheid en mentale gezondheid. Deze rapportage richt zich echter op de afgebakende onderzoeksvraag en doet daarom geen uitspraken over de bijdrage van deze ontwikkelingen, of over andere mogelijke beleidsroutes zoals toegankelijkheid, beschikbaar aanbod en stelselinrichting. Dat dergelijke factoren buiten beschouwing blijven, betekent niet dat zij geen invloed kunnen hebben op het uiteindelijke gebruik van jeugdhulp.

5.2 Hoe doe je dit goed?

Dit onderzoek leert ons veel over de manier waarop er naar het vraagstuk wordt gekeken en gehandeld. Daarom geven we op basis van de uitkomsten nog twee reflecties mee. Deze reflecties zijn voortgekomen uit eigen expertise, reflecties van experts uit het veld en wat dit onderzoek niet zegt maar wel blootlegt.

5.2.1 Benut wat we al weten: iedereen heeft een stukje van de puzzel

Zowel de literatuur als de expertraadpleging tonen dat er voor veel vraagstukken al een omvangrijke kennisbasis beschikbaar is. Naast verdere kennisontwikkeling ligt een belangrijke opgave daarom in het benutten, verbinden en opschalen van bestaande kennis, adviezen en praktijkervaringen. Waar effectieve werkwijzen beschikbaar zijn, ligt voor het Rijk en medeoverheden een belangrijke rol in het faciliteren van een lerende praktijk en het creëren van de bestuurlijke, financiële

en organisatorische voorwaarden die nodig zijn om succesvolle initiatieven duurzaam te borgen en op grotere schaal toe te passen.

De algemene samenhang tussen de onderzochte domeinen, problemen bij kinderen en jeugdhulpgebruik hoeft niet opnieuw te worden onderzocht. Bestaande kennis uit onderzoek, evaluaties, lokale initiatieven, professionele expertise en ervaringsverhalen is breed beschikbaar. Dit onderzoek en de geluiden die we in het licht daarvan horen bij experts onderstrepen dat. De belangrijkste kennislacune betreft het concrete effect van concrete beleidsmaatregelen op de instroom, intensiteit en duur van jeugdhulp. Nieuw onderzoek heeft vooral meerwaarde wanneer het nodig is om een concrete beleidskeuze te maken, een werkwijze bij te sturen of een kansrijke aanpak verantwoord op te schalen.

Het ministerie van VWS kan daarom:

- Bestaande richtlijnen, evaluaties en lokale praktijken per opgave bijeenbrengen.
- Vaststellen waarom kansrijke werkwijzen niet structureel worden toegepast en randvoorwaarden voor toepassing scheppen.
- Bij tijdelijke programma's vanaf het begin een route naar structurele financiering en implementatie opnemen .
- Lokale ervaringen vertalen naar aanpassing van landelijk beleid, financiering en toezicht en vooraf bepalen welke kennis nodig is om te starten en welke kennis nodig is voor opschaling.

5.2.2 Sluit op de juiste momenten aan bij momentum in beleidsontwikkelingen op andere dossiers

De consensus is breed gedeeld dat factoren vanuit aanpalende domeinen zoals bestaanszekerheid, onderwijs en de gezinscontext (maar ook wonen, leefomgeving en andere domeinen) mede bepalen in welke omstandigheden kinderen opgroeien. We willen de algemene oproep tot integrale samenwerking dan ook niet herhalen, maar wel oproepen om op de juiste momenten aansluiting te zoeken met andere dossiers, namelijk op de momenten waarop er binnen deze dossiers ruimte ontstaat voor verandering. Volgens het *multiple streams framework* van Kingdon (2010)[59] ontstaat er ruimte voor beleidsverandering wanneer drie ontwikkelingen samenkomen: een probleem krijgt politieke en maatschappelijke aandacht, er zijn uitvoerbare beleidsoplossingen beschikbaar en het politieke klimaat biedt ruimte om te handelen.

Hoewel wonen buiten de afbakening van dit literatuuronderzoek valt, is dit een goed voorbeeld van een dossier waar op dit moment beïnvloedingsruimte ontstaat. Er is veel aandacht voor onder andere woningtekorten en de betaalbaarheid van woningen. Nu er aandacht is voor dit dossier, ligt daar ook een kans voor het ministerie van VWS om het belang van kinderen en gezinnen vroegtijdig mee te laten wegen.

(59) Kingdon, J. W. (2010). *Agendas, alternatives, and public policies* (2nd ed.). Longman.

Bronnen en bijlagen

Bijlage 1. Lijst van geselecteerde literatuur met relevante empirische data

ID	Bron
1	DSP-groep, & Oberon. (2022). Naar collectieve financiering van zorg in onderwijstijd: Landelijk onderzoek met input en onderbouwing voor een structurele langetermijnoplossing: Eindrapportage 2022. Rijksoverheid. https://open.overheid.nl/repository/ronl-2581f1362b9d4e85ea624228b8c28cec0215eb52/1/pdf/naar-collectieve-financiering-van-zorg-in-onderwijstijd.pdf
4	De Graaf, D., Pritsch, D., de Groot, J., van Eck, P., & Essen, A. (2026). Doelstellingenmonitor passend onderwijs: Eindmeting (SEO-rapport nr. 2026-56). SEO Economisch Onderzoek. https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2026/05/2026-56-Doelstellingenmonitor-passend-onderwijs.pdf
6	Vermaes, I. P. R., Konijn, C., Jambroes, T., & Nijhof, K. S. (2014). Statische en dynamische kenmerken van jeugdigen in JeugdzorgPlus: Een systematische review. Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, 53(6), 278–292. https://www.researchgate.net/profile/Ignace-Vermaes/publication/262563244_Statische_en_dynamische_kenmerken_van_jeugdigen_in_JeugdzorgPlus_Een_systematische_review_Static_and_dynamic_characteristics_of_youth_in_secured_residential_care_A_systematic_review/links/558bbe2908ae02c9d1f96b7c/Statische-en-dynamische-kenmerken-van-jeugdigen-in-JeugdzorgPlus-Een-systematische-review-Static-and-dynamic-characteristics-of-youth-in-secured-residential-care-A-systematic-review.pdf
8	Roelofs, M., Kennis, R., Kersten, G., Vermeulen, H., & Beurskens, K. (2025). Beter zicht op verzuim: Eindrapportage. https://open.overheid.nl/documenten/828efa88-3340-41f0-a42a-e96f9e102ba4/file
12	Mezzanotte, C. (2022). The social and economic rationale of inclusive education: An overview of the outcomes in education for diverse groups of students. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/01/the-social-and-economic-rationale-of-inclusive-education_56b45b9c/bff7a85d-en.pdf
13	Inspectie van het Onderwijs. (2026). De Staat van het Onderwijs 2026. https://www.onderwijsinspectie.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2026/04/15/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2026/84125-ivho-de-staat-van-het-onderwijs-2026-tg.pdf
14	Kinderombudsman. (2025). Opgroeien in onzekerheid: Wat kinderen in armoede ons in de afgelopen 10 jaar hebben verteld over hun leven en welzijn. https://www.eerstekamer.nl/brief_in/20250924/aanbieding_rapport_kinderombudsman/document3/f=/vmr2gfbocjtr.pdf
16	Van Casteren, W., Beurskens, K., Hendrix, M., Lodewick, J., Kennis, R., Smeets, E., Stoep, J., & Termorshuizen, T. (2024). Behoeften bij leraren en docenten aan ondersteuning en professionalisering bij passend en meer inclusief onderwijs. https://open.overheid.nl/documenten/84a873db-ee31-4838-9115-27d6df553380/file
18	Synhaeve, M., Berkhout, B., Verbeek, W., Bakker, A.-F., & Hakkennes, T. (2023). Druk op de keten. Berenschot. https://open.overheid.nl/documenten/0e240055-fa2f-4320-909a-fbfa13498b39/file
24	Berenschot. (2026). Gaan doen wat we al heel lang weten: Over de koppeling van de domeinen jeugdzorg en bestaanszekerheid. https://www.berenschot.nl/media/mkbchmgu/rapport-jeugdzorg-en-bestaanszekerheid.pdf
31	Van Yperen, T., van de Maat, A., & Prakken, J. (2019). Het groeiend jeugdzorggebruik: Duiding en aanpak. Nederlands Jeugdinstituut. https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Het-groeiend-jeugdzorggebruik-Duiding-en-aanpak.pdf
32	Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. (2023). Kinderen uit de knel. https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2023/06/13/kinderen-uit-de-knel
34	Molenaar, J. M., van Meijeren-van Lunteren, A. W., Crone, G. C., Klein, P. P. F., & Koster, M. P. H. (2026). Kinderen geboren in een meervoudig kwetsbare situatie: Zorggebruik en -uitgaven in de eerste levensjaren (Kennisnotitie KN-2025-0130). Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/KN-2025-0130.pdf
39	Nederlands Jeugdinstituut. (2021). Reactie NJi op AEF-rapport 'Stelsel in groei'. https://www.nji.nl/system/files/2021-05/Reactie-NJi-op-AEF-rapport-Stelsel-in-groei.pdf
53	Bot, S. M., de Roos, S., Sadiraj, K., Keuzenkamp, S., van den Broek, A., & Kleijnen, E. (2013). Terecht in de jeugdzorg: Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik. Sociaal en Cultureel Planbureau. https://www.herverbinden.nl/images/pub-rap/Rapport-SCP-31jan2013-Terecht%20in%20de%20jeugdzorg_5e%20proef.pdf

ID	Bron
54	Friele, R. D., Bruning, M. R., Bastiaanssen, I. L. W., de Boer, R., Bucx, A. J. E. H., de Groot, J. F., Pehlivan, T., Rutjes, L., Sondeijker, F. E. P., van Yperen, T. A., & Hageraats, R. (2018). Eerste evaluatie Jeugdwet: Na de transitie nu de transformatie. ZonMw. https://www.zonmw.nl/sites/zonmw/files/typo3-migrated-files/evaluatie_jeugdwet_webversie_2.pdf
68	Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. (2022). Van schuld naar schone lei: Mensen met schulden zelf de regie geven over hun leven. https://www.raadrvs.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/04/20/van-schuld-naar-schone-lei/Van+schuld+naar+schone+lei.pdf
73	Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). Schuldenproblematiek in beeld: Huishoudens met geregistreerde problematische schulden, 2015–2018. https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2021/26/schuldenproblematiek_in_beeld_2015_tm_2018.pdf
74	Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. (2024). Van overleven naar bloeien: Bestaansonzekerheid voorkomen en verminderen. https://www.raadrvs.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2024/02/15/van-overleven-naar-bloeien/Van+overleven+naar+bloeien.pdf
76	Stevens, G., van Dorsselaer, S., Boer, M., de Roos, S., Duinhof, E., ter Bogt, T., van den Eijnden, R., Kuyper, L., Visser, D., Vollebergh, W., & de Looze, M. (2018). HBSC 2017: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland. Trimbos-instituut. https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/2025/10/af1640-gezondheid-en-welzijn-van-jongeren-in-nederland.pdf
79	Wiersma, M., & van der Kooi, C. (2017). Alle kinderen kansrijk: Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede. De Kinderombudsman. https://www.kinderombudsman.nl/system/files/publications/2019-Publicatie%20aanmaken/2017.12.05RapportAllekinderenkansrijk.pdf
82	van der Put, C., Assink, M., Schmitz, D., Kuyvenhoven, J., de Jager, A., Stams, G. J., & van Dam, L. (2020). Vroegsignalering van het risico op intensieve jeugdhulp voor preventieve doeleinden. Kind en Adolescent, 41(4), 351–368. https://doi.org/10.1007/s12453-020-00245-
83	Smeets, E., & van Veen, D. (2020). Samenwerking tussen onderwijs, gemeenten en jeugdhulp: Onderzoek naar succesfactoren in praktijkvoorbeelden. Oberon. https://www.researchgate.net/publication/343658727_Samenwerking_tussen_onderwijs_gemeenten_en_jeugdhulp_Onderzoek_naar_succesfactoren_in_praktijkvoorbeelden
86	Verheijden, E., & de Lange, M. (2016). Wat werkt bij integrale jeugdhulp? Nederlands Jeugdinstituut. https://www.nji.nl/system/files/2021-05/Wat-werkt-integrale-jeugdhulp.pdf
98	Roso, C., van Veen, D., van der Velpen, P., & Walst, J. (2021). Jeugd-geestelijke gezondheidszorg en het onderwijs: Vooronderzoek internationale verplichtingen, Nederlandse wet- en regelgeving en de huidige samenwerking in de uitvoeringspraktijk. Defence for Children. https://defenceforchildren.nl/media/5405/vooronderzoek-jeugd-ggz-en-onderwijs_a4_single.pdf
101	Deen, C., Vink, C., Berg-le Clercq, T., Daamen, W., & Smit, H. (2014). Startdossier: Kansen en risico's in de verbinding onderwijs-jeugdbeleid. Nederlands Jeugdinstituut. https://www.onderwijsraad.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2014/11/03/studie-startdossier-kansen-en-risicos-in-de-verbinding-onderwijs-jeugdbeleid/Startdossier-kansen-en-risico-s-in-de-verbinding-onderwijs-jeugdbeleid-1.7.pdf
105	Tuenter, T., van den Berg, B., & Bastiaanssen, I. (2021). Effecten van preventie in het jeugdveld. Nederlands Jeugdinstituut. https://www.nji.nl/system/files/2021-06/Effecten-van-preventie-in-het-jeugdveld.pdf
109	Nationale Jeugdraad. (2025). Ontwerp nationale jeugdstrategie. https://publuu.com/flip-book/176629/2110437/page
116	Sonneveld, J., Metz, J., & Manders, W. (2019). De preventieve kracht van het jongerenwerk: Bijdrage aan de transformatiedoelen van de Jeugdwet. Hogeschool van Amsterdam. https://pure.hva.nl/ws/files/6253365/HvA_A4_brochure_De_preventieve_kracht_van_het_jongerenwerk_web.pdf
119	Sinzer. (2017). Maatschappelijke businesscase: Vroeginterventie en vindplaatsgericht werken op school en opvang. https://www.vakbladvroeg.nl/wp-content/uploads/2017/08/Dwonload-rapport-Vroeginterventie-en-vindplaatsgericht-werken.pdf
137	Peeters, C., Batterink, M., Schumacher, G., & Tazelaar, P. (2019). Benchmarkanalyse uitgaven jeugdhulp in 26 gemeenten: Leren van overeenkomsten en verschillen in beleid en uitvoering jeugdhulp. Significant Public. https://jeugdmonitor.cbs.nl/sites/default/files/2019-04/J-189822%20D.pdf
141	Lünnemann, M., Steketee, M., & Tierolf, B. (2020). Wat als het geweld niet stopt? Een longitudinale studie naar de langere termijn gevolgen van partnergeweld en kindermishandeling voor kinderen. Verwey-Jonker Instituut. https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/214004_Longitudinale_studie_WEB-2.pdf
142	Batterink, M., Lapajian, I., & Meijer, J. (2018). Regionale verschillen in het gebruik van jeugdhulp met verblijf. Significant Public. https://jeugdmonitor.cbs.nl/sites/default/files/2018-06/J-178142%20D_0.pdf
143	Gilsing, R., Mieloo, C., & Reith, W. (2020). Jeugdhulp in de wijken: Welke wijkkenmerken verklaren de verschillen tussen verwacht en werkelijk gebruik van jeugdhulp? Kennisnetwerk Jeugd Haaglanden. https://www.kennisnetwerkjeugdhaaglanden.nl/jeugdhulp-in-de-wijken-vergeleken
147	Batterink, A., & Van Plaggenhoef, W. (2022). Relatie tussen scheidingen, ggz-gebruik en jeugdzorggebruik: Nader onderzoek. Significant Public. https://www.eerstekamer.nl/overig/20220322/significant_public_rapportage/document

ID	Bron
148	Nationale ombudsman. (2023). Als de overheid niet thuis geeft... Mensen- en kinderrechten van gezinnen onvoldoende beschermd bij huisuitzettingen (Rapport 2023/001). Nationale ombudsman. https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/rapport/20230001%20%20%20Mensen-%20en%20kinderrechten%20van%20gezinnen%20onvoldoende%20beschermd%20bij%20huisuitzettingen.pdf
150	Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Cijfers over jeugdzorg. Geraadpleegd op 1 augustus 2026, van https://www.nji.nl/databanken/cijfers/cijfers-over-jeugdzorg
151	Centraal Bureau voor de Statistiek. (2020). De sociale omgeving van jeugdzorgjongeren, 2017. https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2020/03/de-sociale-omgeving-van-jeugdzorgjongeren

Berenschot

‘WIJ ZIJN BERENSCHOT, GRONDLEGGER VAN VOORUITGANG’

Nederland is continu in ontwikkeling. Maatschappelijk, economisch en organisatorisch verandert er veel. Al meer dan tachtig jaar volgen wij als adviesbureau deze ontwikkelingen op de voet en werken we aan een vooruitstrevende samenleving. De behoefte om iets fundamenteels te betekenen voor mens en maatschappij zit in onze genen. Met onze adviezen en oplossingen hebben we dan ook actief meegebouwd aan het Nederland van vandaag. Altijd op zoek naar duurzame vooruitgang.

Alles wat we doen is onderzocht, onderbouwd en vanuit meerdere invalshoeken bekeken. Zo komen we tot gefundeerde adviezen en slimme oplossingen. Die zijn op het eerste gezicht misschien niet altijd de meest voor de hand liggende. Juist deze eigenzinnigheid maakt ons uniek. Daarbij zijn we niet van symptoombestrijding. En gaan pas naar huis als het is opgelost.

Berenschot Groep B.V.

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG Utrecht

Postbus 8039, 3503 RA Utrecht

030 2 916 916

www.berenschot.nl